

ZODPOVEDNOSŤ ŠTÁTOV V MEDZINÁRODNOM PRÁVE

INTERNATIONAL LEGAL RESPONSIBILITY OF STATES

Eudmila Pošiváková

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

ABSTRAKT

Príspevok sa zaoberá komplexným skúmaním zodpovednosti štátov v podmienkach medzinárodného práva. S ohľadom na osobitosti medzinárodného práva voči vnútroštátnemu právu sa režim zodpovednosti v medzinárodnom práve líši od toho, ktorý sa uplatňuje vo vnútroštátnom práve. Preto je hlavným cieľom príspevku preskúmať zodpovednosť štátov vo vzťahu k druhu konania alebo vzniku škody, ako základu zodpovednosti. Pre hlbšie objasnenie nutnosti rozlišovať medzi typmi zodpovednosti v medzinárodnom práve ponúka príspevok prehľad práce Komisie OSN pre medzinárodné právo, ktorá svoje práce v rámci kodifikácie a pokrokového rozvoja zamerala aj na oblasť zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve. Výsledkom práce je tak zosumarizovanie odlišností medzi zodpovednosťou štátov za protiprávne správanie, zodpovednosťou štátov za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných a objektívnou zodpovednosťou.

ABSTRACT

The paper offers a complex insight into the responsibility of states within the realms of the International law. With regard to specific elements of International law, the responsibility of states in International law differs from the regime of the responsibility in Municipal law. Therefore the research of the responsibility of states in the relation to the type of state conduct (or omission) or to the damage as fundamental difference between the types of legal responsibility of state is the main goal of paper. For the further clarification of the need to distinguish the types of legal responsibility of states in International law, the review of the UN Commission for International law in this field is helpful. So the result of the research is summarizing of the differences about the responsibility of states for international wrongful acts, liability for damages and the strict liability.

I. ÚVOD

Základným predpokladom riadneho fungovania medzinárodného právneho poriadku, tvoreného súborom pravidiel medzinárodného práva, je riadne plnenie medzinárodných záväzkov, ktoré z neho vyplývajú pre jeho subjekty.¹ Hoci zodpovednosť v tradičnom medzinárodnom práve mala iný obsah a funkciu, než v súčasnosti,² základnou zásadou medzinárodného práva je stále platná zásada *pacta sunt servanda*. Práve ona zdôrazňuje význam plnenia záväzkov upravených normami medzinárodného práva. Na základe historického pohľadu na medzinárodné právo, ako aj na súčasný vývoj, je možné dospieť k záveru, že štáty ani iné subjekty medzinárodného práva nekonali a ani nekonajú vždy v súlade so svojimi medzinárodnými záväzkami, pričom táto skutočnosť je často odôvodňovaná najmä neexistenciou centrálneho donucovacieho mechanizmu

¹ Príspevok bol spracovaný ako súčasť riešenia projektu: APVV- 0823- 11.

² VRŠANSKÝ, P.: Koncepcie medzinárodnoprávnej zodpovednosti. In: Právny obzor, 64, č. 4, 1981, s. 361.

v medzinárodnom právnom systéme, ako aj fakultatívnu povahou a v niektorých prípadoch aj malou účinnosťou svojpomocného donútenia. Dôvodom, prečo štáty konajú v rozpore s medzinárodným právom je, okrem iného, neochota uplatňovať pravidlá medzinárodného práva, ktoré sú v rozpore s ich národnými záujmami, aj napriek tomu, že tieto pravidlá predstavujú záujmy medzinárodného spoločenstva.³

Úprava zodpovednosti je odlišná v podmienkach vnútroštátneho práva a v podmienkach medzinárodného práva. Odlišnosť týchto dvoch úprav je založená na už vyššie spomenutej centralizovanej moci, ktorá je typická pre vnútroštátne právo, no v medzinárodnom práve absentuje. Národné právne systémy často rozlišujú typy alebo stupne zodpovednosti podľa zdroja záväzku, ktorý je porušený- napríklad trestný čin, zmluva, zločin alebo delikt. Zdá sa, že takéto všeobecné rozlíšenie v medzinárodnom práve nie je. Ako uviedol arbitrážny tribunál v prípade *Rainbow Warrior*⁴: „*Všeobecné princípy medzinárodného práva týkajúce sa zodpovednosti štátu sú rovnako aplikovateľné v prípade porušenia zmluvného záväzku, odkedy na medzinárodnom poli nerozlišujeme medzi zmluvnou a trestnoprávnou (tortious) zodpovednosťou, takže akékoľvek porušenie záväzku štátu akéhokoľvek pôvodu vedie k vzniku zodpovednosti štátu.*“ V tomto zmysle pravidlá zodpovednosti štátu vytvárajú jednotný systém bez porovnávania, aké funguje vo vnútroštátnych právnych poriadkoch.⁵ Inými slovami môžeme povedať, že právo medzinárodnej zodpovednosti nerozlišuje medzi súkromnoprávnym a verejnoprávnym porušením, ale predstavuje systém *sui generis* majúci súkromnoprávny aj verejnoprávny rozmer. Vnútroštátne právne poriadky naopak toto rozlíšenie podporujú inštitucionálnymi podmienkami, aby bolo zmysluplné.⁶

Medzinárodnoprávna úprava zodpovednosti je preto v porovnaní s vnútroštátnou úpravou zodpovednosti odlišná. Vnútroštátna zodpovednosť rozlišuje medzi občianskoprávnou a trestnoprávnou zodpovednosťou, ako aj medzi zmluvnou a mimozmluvnou zodpovednosťou. Takéto presné vymedzenie kategórií zodpovednosti v medzinárodnom práve chýba. Podľa niektorých autorov je jedným z najväčších nedostatkov neexistencia kodifikácie medzinárodného práva v oblasti zodpovednosti v podobe záväznej medzinárodnej zmluvy, keďže obyčajové pravidlá vedú k nejednoznačnému uplatňovaniu.

Definovanie všeobecne platných podmienok a charakteristických črt pre zodpovednosť nie je v podmienkach medzinárodného práva dostatočne jednoznačné. V medzinárodnom práve, štáty, ako jeho hlavné subjekty, sú nie len tvorcami práva, ale aj jeho adresátmi. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že je na vôli štátu, ktorý bol dotknutý protiprávnym správaním iného subjektu, aby uplatnil sám kompenzačné nároky mu z toho vyplývajúce na úrovni medzinárodného práva.⁷

Avšak aj napriek medzerám v úprave medzinárodnej zodpovednosti štátov, existuje pomerne ucelený systém zodpovednosti, ktorá je uplatňovaná v medzinárodnom práve. Za známejšiu formu zodpovednosti môžeme považovať zodpovednosť za protiprávne správanie v medzinárodnom práve. Menej známou je už zodpovednosť za iné ako protiprávne správanie v medzinárodnom práve. Za hlavný znak odlišujúci tieto dve formy zodpovednosti štátov by sme mohli stanoviť spôsob správania sa. Zatiaľ čo pre vznik zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie sa vyžaduje *správanie sa v rozpore s medzinárodnými záväzkami*, zodpovednosť za iné ako protiprávne správanie sa viaže, ako už vyplýva z pomenovania, na

³ KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť, druhé, doplnené a prepracované vydanie). Bratislava: IURA EDITION, 2011, s. 185.

⁴ *Rainbow Warrior case (France/ New Zealand)*. [online] Prístupné na: <<http://iilj.org/courses/documents/RainbowWarrior.pdf>>

⁵ CRAWFORD, J.: The system of international responsibility. In: Crawford, J., Pellet, A., Olleson, S., (Eds.): The Law of International Responsibility. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 21.

⁶ Nollkaemper, A.: Constitutionalization and the Unity of the Law of International Responsibility. [online] Prístupné na: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1338651>

⁷ SCHEU, H. CH.: Pojem odpovědnosti v mezinárodním právu. In: Jurisprudence, č.4, 2009, s. 32- 33.

správania, ktoré je v súlade s medzinárodnými záväzkami. Na rozdiel od zodpovednosti za protiprávne správanie, kde sa škoda považuje len za sprievodný jav protiprávneho správania, pri zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie je škoda obligatórnym znakom. Z uvedeného vyplýva, že konštitutívnym prvkom zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie je správanie sa v rozpore s medzinárodnými záväzkami a konštitutívnym prvkom zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie je škoda, ktorá vznikla aj napriek tomu, že správanie sa bolo v súlade s medzinárodnými záväzkami.

Skôr než prejdeme na detailnejší rozbor zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve, považujeme za potrebné objasniť dva stupne pravidiel, ktoré sa rozlišujú v súvislosti s medzinárodnou zodpovednosťou. Už H. L. A. Hart vo svojom diele *Koncept práva* uvádza, že každý skutočný právny systém je založený na jednote primárnych pravidiel záväzku a sekundárnych pravidiel.⁸ Rozoznávame primárne a sekundárne pravidlá, ktorých rozdiel bol jasne stanovený Medzinárodným súdnym dvorom vo veci *Gabčíkovo- Nagymaros*⁹ v súvislosti so vzťahom medzi zmluvným právom a právom zodpovednosti. Pokiaľ ustanovenie vzťahujúce sa na obsah a trvanie podstatných záväzkov štátu predstavuje primárne pravidlo, ustanovenia o zodpovednosti štátu, ktoré vyjadrujú dôsledky porušenia príslušného primárneho záväzku, sa označujú ako sekundárne pravidlá.¹⁰

Medzi primárnymi a sekundárnymi pravidlami rozlišuje aj Komora pre spory týkajúce sa morského dna vo svojom posudku- *Povinnosti a záväzky štátov navrhujúcich osoby a subjekty pokiaľ ide o činnosti v Oblasti*.¹¹ Vo svojom posudku uvádza, že primárne záväzky predstavujú záväzky tzv. „navrhujúceho“ štátu¹² na základe Dohovoru o morskom práve a sekundárne záväzky zodpovedajú dôsledkom porušenia primárnych záväzkov, teda zodpovednosti.¹³

Niektorí autori¹⁴ považujú za všeobecne uznávané, že sa rozlišuje medzi primárnymi pravidlami medzinárodného práva, ktorými sú obyčajové alebo zmluvné pravidlá ustanovujúce základné záväzky štátov (imunita štátov, zaobchádzanie s cudzincami, dodržiavanie územnej zvrchovanosti, a pod.) a sekundárnymi pravidlami, ktorými sú pravidlá ustanovujúce: a) za akých podmienok vzniká porušenie primárnych pravidiel (may be held to have occurred) a b) právne dôsledky tohto porušenia.

Pri zodpovednosti za protiprávne správanie v medzinárodnom práve predstavuje primárny záväzok správať sa v súlade s medzinárodnými záväzkami a sekundárny záväzok predstavuje povinnosť upustiť od protiprávneho správania a nahradiť škodu. Ak však uvažujeme o zodpovednosti za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných, právna úprava sa zameriava skôr na primárne záväzky. Tie spočívajú v prevenčnej povinnosti a v povinnosti nahradiť škodu, ktorá vznikla aj napriek prijatiu všetkých rozumných prevenčných opatrení. Náhrada škody však nevyplýva zo zanedbania prevenčnej povinnosti, teda nemá charakter sekundárneho záväzku vyplývajúceho z porušenia primárneho záväzku, ale existuje ako paralelná primárna povinnosť popri prevenčnej povinnosti.¹⁵

⁸ Bližšie pozri: HART, H. L. A.: *The Concept of Law*. Oxford: Clarendon press, 1994, s. 79-91.

⁹ *Gabčíkovo- Nagymaros Project (Hungary/Slovakia)*, Judgment, I.C.J. Reports 1997, s.7.

¹⁰ CRAWFORD, J.: *The International law commission's articles on state responsibility: Introduction, Text and Commentaries*. Cambridge: University press, 2002, s. 15-16.

¹¹ *Seabed disputes chamber of the international tribunal for the law of the sea: Advisory opinion- Responsibilities and obligations of states sponsoring persons and entities with respect to activities in the area*. (February/2011). [online] Prístupné na:

http://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/adv_op_010211.pdf

¹² Za navrhujúci štát je v zmysle čl. 139 ods. 2 Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve považovaný štát, ktorý navrhol osobu na vykonanie činnosti v Oblasti.

¹³ Bližšie pozri časť o zodpovednosti za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných.

¹⁴ Porovnaj: BARNIDGE, R. P., Jr.: *The Due Diligence Principle under International Law*. [online] Prístupné na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1156773

¹⁵ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 699.

Objasnenie terminológie

Pre ucelený pohľad na zodpovednosť v medzinárodnom práve je potrebné zohľadniť odlišnosť terminológie v danej oblasti. Problematike zodpovednosti v medzinárodnom práve sa venovalo a stále venuje veľké množstvo autorov z rôznych krajín. Po hlbšej analýze pojmoslovia, ktoré sa využíva na označenie zodpovednosti či už za protiprávne správanie sa, alebo za následky medzinárodným právom nezakázaných činností, je možné naraziť na terminologické rozdiely pojmov používaných v anglickom jazyku na označenie týchto dvoch základných režimov zodpovednosti- a to „responsibility“ a „liability“. Uvedené pojmové rozlišovanie, ktoré spravidla nemá obdobu v iných jazykoch sa odvodzuje od praxe Komisie Organizácie spojených národov pre medzinárodné právo pri kodifikácii a pokrokovom rozvoji v oblasti medzinárodnej zodpovednosti, a je nasledovaná aj mnohými autormi.¹⁶

Komisia OSN pre medzinárodné právo preferovala používanie pojmu zodpovednosti za škodu v zmysle „liability“ pre označenie škody, ktorá nastala bez porušenia medzinárodného záväzku, pretože verila, že táto zodpovednosť vzniká ako primárny záväzok, na rozdiel od zodpovednosti v zmysle „responsibility“, ktorá sa týkala iba sekundárnych záväzkov vyplývajúcich z porušenia primárnych záväzkov. Neskôr však Komisia začala predpokladať, že o „responsibility“ pôjde v prípade škodlivých činností, ktoré sú zakázané, zatiaľ čo „liability“ vzniká vo vzťahu k nezakázaným alebo „zákonným“ činnostiam.¹⁷

S ohľadom na dokumenty viacerých zahraničných autorov a iných organizácií, ktoré sa zodpovednosťou v medzinárodnom práve zaoberali, je podľa nášho názoru takéto odlíšenie nie vždy rešpektované. A to najmä preto, že okrem tohto spôsobu interpretácie týchto pojmov sa v niektorých dokumentoch používajú tieto dva pojmy aj v inom význame, resp. dochádza k ich použitiu *promiscue*. Vyskytujú sa napríklad spoločne pri označovaní zodpovednosti za protiprávne správanie¹⁸ a v niektorých sa druhý uvedený pojem („liability“) používa na označenie zodpovednosti za splnenie sekundárnych povinností, či záväzkov, ktorých nositeľmi sú subjekty v dôsledku porušenia primárnych povinností, či porušenia povinnosti náhrady škody.¹⁹

II. ZODPOVEDNOSŤ ŠTÁTOV ZA MEDZINÁRODNÉ PROTIPRÁVNE SPRÁVANIE

Zodpovednostné pravidlá medzinárodného práva upravujú aj vzťahy, ktoré podľa medzinárodného práva vznikajú v dôsledku medzinárodne protiprávneho správania štátov. Zodpovednostný právny vzťah nastupuje ako dôsledok porušenia medzinárodného záväzku, a to medzi štátom „porušiteľom“ a štátom poškodeným, pričom „porušiteľovi“ ukladá právnu povinnosť, ktorú pred porušením nemal. Samotná zodpovednostná povinnosť je nová právna povinnosť a predstavuje nový akcesorický záväzok. Nastupuje k primárnej povinnosti, teda primárny záväzok v dôsledku vzniku zodpovednostnej povinnosti nezaniká, ale existuje primárny i sekundárny, akcesorický záväzok.²⁰

Zásadu, na základe ktorej štát zodpovedá za medzinárodné protiprávne správanie, ktorého sa dopustil, ako aj jej platnosť v praxi vzťahov medzi štátmi všeobecne uznáva teória i prax.²¹

¹⁶ Pozri: SCHEU, H. Ch.: Úvod do medzinárodného práva verejného. Praha: Auditorium, 2010, s. 118.

¹⁷ BOYLE, A.: Liability for injurious consequences of acts not prohibited by international law. In: Crawford, J., Pellet, A., Olleson, S., (Eds.): The Law of International Responsibility. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 95.

¹⁸ Pozri napr.: HIGGINS, R.: Problems and Process: International law and how we use it. Oxford: Clarendon press, 1994, s. 146 a nasl.

¹⁹ Bližšie pozri časť: Zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných.

²⁰ KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť, druhé, doplnené a prepracované vydanie). Bratislava: IURA EDITION, 2011, s. 185.

²¹ VRŠANSKÝ, P.: Koncepcie medzinárodnoprávnej zodpovednosti. In: Právny obzor, 64, č.4, 1981, s. 360.

Podľa názoru niektorých autorov²² by popretie existencie medzinárodnej zodpovednosti viedlo v konečnom dôsledku k popretiu samotnej existencie medzinárodného právneho poriadku.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ KONCEPTU ZODPOVEDNOSTI ŠTÁTOV ZA MEDZINÁRODNÉ PROTIPRÁVNE SPRÁVANIE

Zodpovednostné pravidlá uplatňované v praxi štátov sa poväčšine riadili obyčajou. Tá sa stala prameňom pre rozhodovaciu činnosť medzinárodných orgánov v sporných záležitostiach jednotlivých štátov. V tejto kapitole by sme preto radi zamerali pozornosť na niekoľko prípadov, ktoré predstavovali rozvoj obyčajových pravidiel v oblasti zodpovednosti v medzinárodnom práve.

K významnému vývoju obyčajových pravidiel v oblasti medzinárodnej zodpovednosti došlo v období, kedy Európa prežívala na prelome 19. a 20. storočia niekoľko desaťročí mieru. V súvislosti s prenikaním obchodu na nové trhy neboli štáty ochotné niesť riziko ozbrojeného konfliktu pre ochranu fyzických a právnických osôb investujúcich v cudzine. Pri poškodení právneho, najmä majetkového záujmu svojho štátneho príslušníka, boli ale štáty ochotné poskytnúť diplomatickú ochranu alebo pristúpiť k zmiernu v rámci arbitrážneho konania. Takto prijaté rozhodnutia výrazne prispeli k stabilite praxe a názorov na štandardný obsah povinnosti náhrady. Vývoj medzinárodnej arbitráže tak začínal vplývať na ustálenie všeobecne platných obyčají aj v sporoch medzi štátmi.

Významným medzníkom pre oblasť medzinárodnej arbitráže, ktorej predmetom bola zodpovednosť v medzinárodnom práve, sa stal aj nález vo veci *Alabama* (1871- 1872). Nález sa týkal vojenskej lode Alabama, vyrobenej vo Veľkej Británii a použitej Konfederáciou v občianskej vojne Sever proti Juhu. Veľká Británia sa, ako jeden z neutrálnych štátov, na základe Washingtonskej zmluvy z roku 1871 zaviazala, že nepovolí na svojom území stavbu alebo vyzbrojovanie vojenských lodí pre vojnové strany. Keďže v dôsledku protiprávneho konania Veľkej Británie vznikli loďstvu Únie veľké škody, vzniesla svoj nárok na náhradu škody. Tento spor sa považuje za prvý prípad v histórii, ktorý bol ukončený zmierovacím konaním o závažnom spore medzi veľmocami.²³

Pre obyčajové pravidlá náhrady škody v oblasti medzinárodnej zodpovednosti za protiprávne správanie je jedným z podstatných medzníkov i rozsudok vo veci *Chorzówskej továrne*.²⁴ Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti v danej veci označil zásadu: „v každom systéme práva platí v rámci zodpovednosti zásada, že porušením akejkoľvek povinnosti vzniká nový záväzok náhrady škody takto vzniknutej,“ za princíp medzinárodného práva. Chorzówska továreň bola vyvlastnená Poľskom v rozpore so Ženevskou zmluvou z roku 1922, uzatvorenou Poľskom a Nemeckom o Hornom Sliezsku. Nemecko sa preto obrátilo na Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti so žiadosťou o poskytnutie náhrady za škodu spôsobenú nezákonným vyvlastnením.²⁵ Súd vo svojom rozsudku sformuloval povinnosť úplnej náhrady škody (reparácie), keď uviedol: „Základný princíp, ktorý je ustálený medzinárodnou praxou a rozhodnutiami arbitrážnych tribunálov, stanovuje, že reparácia musí, natoľko ako je to len možné, napraviť všetky následky protiprávneho činu a obnoviť situáciu, ktorá by pravdepodobne existovala, ak by tento čin nebol spáchaný.“ Taktiež stanovil obsah a poradie použitia jednotlivých foriem náhrady škody: „Reštitúcia (v

²² AGO, R.: Second report on State responsibility. UN Document A/CN.4/233.

²³ DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F.: Mezinárodní právo veřejné, 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: LINDE PRAHA, 2006, s. 62 a 327.

²⁴ Factory of Chorzów. PCIJ, Series A, No.9. [online] Prístupné na: <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_09/28_Usine_de_Chorzow_Compence_Arret.pdf

²⁵ SCHEU, H. CH., DANOVÁ, E., URBANOVÁ, V.: Případy a materiály ke studiu mezinárodního práva. Praha: Karolinum, 2004, s. 59.

*naturáliách), alebo pokiaľ nie je možná, tak zaplatenie sumy zodpovedajúcej hodnote reštitúcie a ak je to potrebné, poskytnutie odškodnenia za utrpenú stratu, ktorá by nebola pokrytá reštitúciou alebo platbou namiesto nej, to sú zásady, podľa ktorých by mala byť určená výška kompenzácie za správanie v rozpore s medzinárodným právom.*²⁶ Práve tieto ustanovenia rozsudku sa stali podkladom pre určenie troch foriem náhrady škody, teda navrátením do pôvodného stavu, kompenzáciou alebo satisfakciou.

Dôkazom, že zodpovednosť štátu môže byť založená tak konaním, ako aj opomenutím, je prípad „*Prieliv Korfu*“ (1949).²⁷ Medzinárodný súdny dvor v ňom posudzoval protiprávne správanie sa Albánska, ktoré neoznámilo iným subjektom medzinárodného práva nebezpečenstvo vo forme prítomnosti mín, hroziace štátom pri dovolenom prechode cudzích lodí teritoriálnymi vodami Albánska. Konanie Albánska bolo definované ako protiprávne správanie vo forme opomenutia.²⁸ Medzinárodný súdny dvor skonštatoval, že: „*Na základe všeobecne uznávaných princípov má každý štát povinnosť nedovoliť využívanie svojho štátneho územia pre ciele, ktoré sú v rozpore s právami iných štátov.*“

2. Práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti zodpovednosti štátov za protiprávne správanie

Okrem obvyčajovej úpravy zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie existovali snahy o jej úpravu prostredníctvom kodifikácie už na konci 19. storočia. Na regionálnej úrovni sa touto problematikou zaoberala prvá (a nasledujúce) panamerická konferencia vo Washingtone v roku 1889. Pravidlami zodpovednosti štátov v celosvetovom rozmere sa v minulosti zaoberala už predchodkyňa Organizácie Spojených národov-Spoločnosť národov, ktorá po dlhoročnej príprave zaradila otázku zodpovednosti štátov do programu prvej Haagskej kodifikačnej konferencie v roku 1930. I keď konečným výsledkom danej konferencie nebolo prijatie dohovoru o zodpovednosti štátov, je vhodné spomenúť, že už na prvé čítanie bol schválený text článku III, podľa ktorého medzinárodná zodpovednosť štátu zahŕňa povinnosť nahradiť spôsobenú škodu.²⁹ Pred druhou svetovou vojnou však existovali odlišné názory prizvaných štátov na niektoré základné obsahové aspekty predmetnej problematiky, najmä na obsah samotnej zodpovednostnej povinnosti. Aj preto sa poverenému spravodajcovi J. Guerrerovi nepodarilo predložiť žiadny konečný a ucelený návrh, ktorý by naplnil snahy o kodifikáciu v tejto oblasti.³⁰

Potreba kodifikácie témy zodpovednosti sa však ukázala nevyhnutnou po ukončení druhej svetovej vojny, kedy sa predloženej úlohy zhostil kodifikačný orgán Organizácie Spojených národov, Komisia OSN pre medzinárodné právo. Hneď na svojom prvom zasadnutí v roku 1949 si táto Komisia stanovila okruhy, ktorými sa bude v rámci kodifikácie zaoberať a zodpovednosť štátov bola jednou z dvadsiatich piatich takto stanovených tém.³¹ V roku 1953, Valné zhromaždenie OSN na svojom plenárnom zasadnutí pripomenulo nevyhnutnosť kodifikácie princípov medzinárodného práva, ktorými by sa riadila zodpovednosť štátov, najmä s ohľadom na udržanie a rozvoj mierových vzťahov medzi štátmi, a preto žiadalo Komisiu, aby čím skôr vykonala kodifikáciu.³²

²⁶ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., BÍLKOVÁ, V.: Kodifikace a rozvoj mezinárodního práva. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 110,111.

²⁷ Corfu Channel case (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania), Judgment of April 9th, 1949: ICJ Reports 1949, s. 4.

²⁸ ŠTURMA, P.: K mezinárodní odpovědnosti za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem. In: Právník, č. 7, 1990, s. 642.

²⁹ Yearbook of International Law Commission: 1956, vol. II., s. 225.

³⁰ Bližšie pozri: ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: Mezinárodní právo veřejné. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 576.

³¹ Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 1949, vol.I (A/CN.4/13 and Corr. 1-3).

³² GA Resolution 799 (VIII).

Na svojom siedmom zasadnutí, v roku 1955, Komisia ustanovila F.V. Garcíu- Amadora ako zvláštneho spravodajcu,³³ ktorý mal pripraviť podklady pre úpravu tejto problematiky formou kodifikácie. Výsledkom jeho práce sa však stala správa, ktorá bola zameraná len na jednu z mnohých oblastí tejto problematiky, na zodpovednosť štátov za škody spôsobené cudzincom a ich majetku, čo odôvodnil potrebou postupného spracovania tak širokej problematiky, rovnako ako nedostatkom materiálov pre skúmanie ďalších oblastí medzinárodnej zodpovednosti. Následne, v roku 1961 zaradilo Valné zhromaždenie OSN na svojom XVI. zasadnutí otázku zodpovednosti štátov medzi prioritné kodifikačné témy.³⁴ V roku 1963 bol ustanovený nový zvláštny spravodajca, Roberto Ago, ktorý pozornosť zamerl na stanovenie všeobecných pravidiel určujúcich zodpovednosť štátov. V týchto pravidlách je zodpovednosť štátu chápaná ako akcesorická povinnosť, ktorá podľa všeobecného medzinárodného práva nastupuje potom, ako bola porušená akákoľvek pôvodná povinnosť, vyplývajúca zo vzťahu medzi subjektmi medzinárodného práva. Akcesorická, zodpovednostná povinnosť predstavuje špecifickú ujmu, ktorá postihuje porušiteľa medzinárodného práva. Ujma spočíva v povinnosti zodpovedného štátu prestať s protiprávnym správaním a poškodenému štátu poskytnúť plnú náhradu spôsobenej škody. Roberto Ago predložil v rokoch 1969- 1979 osem správ, ktoré mali byť podkladom pre diskusiu o zodpovednosti štátov v Komisii. Tieto správy boli spracované do textu článkov 1-35, ktoré v roku 1980 prijala Komisia ako **prvú časť** návrhu článkov o zodpovednosti štátov s názvom „Pôvod medzinárodnej zodpovednosti.“³⁵ Zaujímavý je najmä komentár k jednotlivým článkom, ktorý slúži hlbšiemu pochopeniu abstraktne formulovaných článkov.

V roku 1979, po zvolení R. Aga za sudcu Medzinárodného súdneho dvora, nastúpil na miesto zvláštneho spravodajcu Willem Riphagen, ktorý mal pripraviť podkladový materiál pre **druhú časť** návrhu článkov, s názvom „Obsah, formy a rozsah medzinárodnej zodpovednosti.“ Túto úlohu sa snažil splniť v rokoch 1980- 1986, v ktorých predložil spolu sedem správ. Navrhoval 16 článkov pre zaradenie do druhej časti a 5 článkov pre zaradenie do **tretej časti**, ktorú chcela Komisia venovať „Realizácii alebo implementácii zodpovednostnej povinnosti.“ Avšak pre mnohé pojmové neujasnenosti prijala Komisia len 5 zo šestnástich článkov do druhej časti a články určené do tretej časti neboli prijaté vôbec, pretože obsahovo len kopírovali ustanovenia rôznych kodifikačných zmlúv (ako napr. Viedenský dohovor o zmluvnom práve).

Pre prijatie všetkých článkov druhej časti bolo úspešné až nasledujúce obdobie, kedy nový zvláštny spravodajca Gaetano Arangio- Ruiz predložil v rokoch 1988- 1996 osem podkladových správ. Takto bol v roku 1996 dokončený komplexný text Návrhu článkov o zodpovednosti štátov,³⁶ ktorý bol následne predložený vládam členských štátov na pripomienky. Spracovaním týchto pripomienok, získaných v roku 1998, bol poverený v poradí už piaty zvláštny spravodajca James Crawford. Vo svojich štyroch správach, predložených Komisii v rokoch 1998- 2000, sa zamerl nie len na spracovanie predložených pripomienok, ale tiež na spracovanie ďalšieho vývoja praxe štátov, judikatúru a literatúru. V roku 2001 bol tak na pôde Komisie OSN pre medzinárodné právo prijatý definitívny text Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie.³⁷

Z komplexného pohľadu na prípravu a spracovanie všetkých troch častí Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie je možné postrehnúť menší nedostatok v spracovaní druhej a tretej časti, kde chýba možno detailnejšie zdokumentovanie a komentár, ktoré sú v porovnaní s komentárom k prvej časti skromnejšie. Keďže Komisia

³³ Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 1955, vol. II (A/CN.4/94).

³⁴ GA Resolution 1686 (XVI), text v UNYB, 1961, s. 525.

³⁵ Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 1980, vol. II, (A/35/10).

³⁶ Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 1996, vol. II, (A/51/10).

³⁷ Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 2001, vol. II, (A/56/10).

odporučila Valnému zhromaždeniu, aby výsledok jej práce „vzalo na vedomie“ prijatím nezáväznej rezolúcie a nebol prijatý v podobe záväzného medzinárodného dohovoru, pri aplikácii daných článkov dochádza aj k prihliadaniu k ich komentárom, ktoré tak nemusia byť dostatočné na to, aby objasnili všetky nejasnosti.³⁸

Práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti medzinárodnej zodpovednosti štátov boli poznačené hlavne odlišnými prístupmi k úprave tejto problematiky niekoľkých zvláštnych spravodajcov poverených Komisiou, z ktorých každý pristupoval k danej problematike odlišne. Práca každého z nich predstavovala nie pokračovanie v smere, ktorý už bol nastolený pred tým, ale skôr veľkú zmenu v prístupe k danej problematike.³⁹

3. Návrh článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie

Ako sme vyššie spomenuli, o kodifikáciu obyčajovej podoby zodpovednostných pravidiel sa pokúsila Komisia OSN pre medzinárodné právo. Problematiku zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie Komisia zaradila do svojho programu v roku 1949, pričom svoju prácu ukončila až v roku 2001,⁴⁰ kedy odporučila Valnému zhromaždeniu OSN, aby svojou rezolúciou zobralo jej návrh na vedomie a do budúcnosti zvažilo možnosť uzavretia kodifikačného dohovoru o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie. Tento návrh článkov tvorí prílohu rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83 z 26. januára 2002 a predstavuje výsledok kodifikačných snáh v oblasti pravidiel o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie. Zo svojej úpravy vylučujú zodpovednosť medzinárodných organizácií a zodpovednosť jednotlivcov zastupujúcich štát za ich medzinárodné protiprávne správanie (čl. 57 a 58 Návrhu). Preto sa tento návrh na tieto subjekty neaplikuje.⁴¹

Konečný návrh Komisie môžeme rozdeliť na štyri základné časti (keďže k trom častiam spracovaným podľa správ zvláštnych spravodajcov Komisia pridala aj štvrtú časť, a to všeobecné ustanovenia), ktoré pojednávajú o všetkých podstatných prvkoch medzinárodnej zodpovednosti, ako je charakteristika činností štátov a ich ďalších náležitostí v systéme zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie (prvá časť/ čl. 1- 27), obsah zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie (druhá časť/čl. 28- 41), uplatňovanie zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie (tretia časť/ čl. 42- 54) a nakoniec všeobecné ustanovenia (štvrtá časť/ čl. 55- 59).

Prvá časť Návrhu Komisie pojednáva o prvkoch tejto zodpovednosti, ako aj o inštitúte okolností vylučujúcich protiprávnosť správania štátov. Medzi základné prvky protiprávneho správania zaraďujeme subjektívny prvok, teda že správanie je pričítateľné štátu, a objektívny prvok, ktorý spočíva v tom, že štát týmto správaním koná proti svojim medzinárodným záväzkom. Samotný Návrh tieto prvky uvedené v čl. 3 neklasifikuje ako subjektívny a objektívny prvok, ale túto klasifikáciu zaviedol do práce Komisie jeden z jej osobitných spravodajcov, Roberto Ago, a postupne sa vžila vo vede medzinárodného práva. Škodu vzniknutú v dôsledku protiprávneho správania Návrh nepovažuje za konštitutívny prvok zodpovednosti, ale len ako sprievodný znak objektívneho prvku správania sa štátu. Aj za predpokladu, že by bola naplnená subjektívna a objektívna stránka protiprávneho správania, zodpovednosť nastupuje až vtedy, ak tomu nebránia okolnosti vylučujúce protiprávnosť

³⁸ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 576- 583.

³⁹ HIGGINS, R.: *Problems and Process: International law and how we use it*. Oxford: Clarendon press, 1994, s. 146-147.

⁴⁰ Draft articles on responsibility of States for international wrongful acts, Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 2001, vol. II, (A/56/10).

⁴¹ Zodpovednosť jednotlivca sa spravuje individuálnou trestnoprávnou zodpovednosťou, bližšie pozri napr.: SVAČEK, O.: Teoretická východiska vzťahu zodpovednosti štátu a jednotlivca v medzinárodnom práve. In: *Právnik*, 2010, č.10, s.1053 a nasl.

K zodpovednosti medzinárodných organizácií pozri kapitolu venovanú zodpovednosti medzinárodných organizácií.

správania štátu. Návrh stanovuje šesť takýchto okolností. Je to predchádzajúci súhlas štátu (čl. 20), sebaobrana (čl. 21), protiopatrenie poškodeného štátu (čl. 22), vyššia moc (*vis maior*) a náhodná udalosť (čl.23), tieseň (čl. 24) a stav núdze (čl. 25).

Druhá časť Návrhu upravuje náležitosti nového právneho vzťahu vznikajúceho v dôsledku medzinárodného protiprávneho správania štátu, ktorého obsah tvorí základ medzinárodnej zodpovednosti. Je to povinnosť zodpovedného štátu prestať so svojim protiprávnym správaním (čl. 30) a poškodenému štátu poskytnúť plnú náhradu spôsobenej škody (čl. 31). V prípade porušenia kogentného pravidla medzinárodného práva k týmto povinnostiam pristupujú aj povinnosti pre ostatné štáty, ako je napr. povinnosť neuznať zákonnosť situácie, neposkytovať zodpovednému štátu žiadnu pomoc alebo podporu pre udržanie situácie vzniknutej v dôsledku porušenia kogentnej normy (čl. 40 a 41).

Tretia časť Návrhu stanovuje proces uplatňovania medzinárodnej zodpovednosti a protiopatrení poškodeného štátu, na ktoré je oprávnený, ak si zodpovedný štát nesplní svoje záväzky (dočasne prestáva plniť svoje záväzky). Oprávneným domáhať sa uplatnenia medzinárodnej zodpovednosti je zásadne poškodený štát (čl. 42), no v prípade porušenia záväzkov *erga omnes* majú právny záujem na uplatnení zodpovednosti dokonca všetky štáty medzinárodného spoločenstva (čl. 48).⁴²

III. ZODOVEDNOSŤ ŠTÁTOV ZA INÉ AKO PROTIPRÁVNE SPRÁVANIE V MEDZINÁRODNOM PRÁVE

Okrem zodpovednosti štátu za medzinárodné protiprávne správanie, v medzinárodnom práve začína čoraz viac rezonovať otázka zodpovednosti za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných, dovolených. Daná zodpovednosť je na rozdiel od zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie spravujúce sa obyčajou, upravená najmä v multilaterálnych zmluvách. Jednou z nich je Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi (1972),⁴³ ktorá priamo zakladá zodpovednosť štátov, zatiaľ čo iné zmluvy, ako je napríklad Dohovor o cezhraničných účinkoch priemyselných havárií,⁴⁴ upravujú občianskoprávnu zodpovednosť prevádzkovateľov nebezpečných činností, a zodpovednosť štátov podľa medzinárodného práva už poväčšine neupravujú. Štáty zodpovedajú až druhotne- za vlastné medzinárodné protiprávne správanie- teda za porušenie ustanovení, ktoré majú prevenčnú povahu a smerujú k zamedzeniu vzniku škôd v dôsledku konania prevádzkovateľov nebezpečných činností. Teda napríklad, ak štát nedohliadne na to, aby prevádzkovatelia prijali všetky opatrenia na bezpečnú prevádzku nebezpečnej činnosti a na prevenciu priemyselných havárií. Porušenie prevenčného záväzku má povahu opomenutia, kedy napríklad štát neprijme príslušnú legislatívnu alebo administratívnu úpravu potrebnú na to, aby sa príslušné fyzické alebo právnické osoby správali v súlade s príslušnými normami medzinárodného práva.⁴⁵

Preto môžeme skonštatovať, že cezhraničná škoda spôsobená priemyselnou alebo obchodnou činnosťou nebude v medzinárodnom práve za normálnych okolností pričítateľná štátu. Zodpovednosť štátu je zvyčajne založená na porušení záväzku *due diligence* (štandardnej starostlivosti) v oblasti regulácie alebo kontroly potenciálne škodlivých činností.

⁴² K tejto podkapitole pozri bližšie: KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť). Bratislava: IURA EDITION, 2011, s. 185- 203.

⁴³ Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi, Vyhláška ministra zahraničných vecí o Dohovore o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi č. 58/1977 Zb.

⁴⁴ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 506/2003 Z. z. o prijatí Dohovoru o cezhraničných účinkoch priemyselných havárií. Už v preambule berie do úvahy zásadu „znečisťovateľ platí“ ako základnú zásadu medzinárodného environmentálneho práva.

⁴⁵ ONDŘEJ, J.: Právni režimy mezinárodních prostoru. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 223.

To sa nevzťahuje na škodu spôsobenú udalosťami, ktoré sú nepredvídateľné alebo neodvratné. Nehody sa môžu stať napriek akémukoľvek úsiliu štátu. Za týchto okolností teda štát nebude zodpovedný a znáša ju ten štát, kde nastala (*loss will lie where it falls*).⁴⁶

Pri porovnaní zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie v medzinárodnom práve a zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie je možné uviesť niekoľko rozdielov. Základným rozdielom medzi zodpovednosťou za protiprávne správanie a za iné ako protiprávne správanie je súlad správania sa s medzinárodnými záväzkami. Zodpovednosť za medzinárodné protiprávne správanie predpokladá správanie sa, ktoré je v rozpore s medzinárodnými záväzkami, zatiaľ čo zodpovednosť za iné ako protiprávne správanie sa viaže na správanie sa medzinárodným právom nezakázané, dovolené, no pre vznik zodpovednosti sa vyžaduje aj vznik škody. Teda pre zodpovednosť za medzinárodné protiprávne správanie je obligatónym prvkom správanie, ktoré porušuje niektorý zo záväzkov, ktorý štátu ukladá medzinárodné právo (nehľadiac nato, či škoda vznikla alebo nie) a obligatónym prvkom zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie je vznik škody na základe činností, ktoré sú medzinárodným právom nezakázané, resp. dovolené.

Odlišným znakom je aj povaha noriem, ktorými sa obe oblasti spravujú. Pravidlá zodpovednosti štátov za protiprávne správanie sa riadia pravidlami obyčajovej podoby, no pravidlá upravujúce zodpovednosť za iné ako protiprávne správanie majú zmluvnú povahu. Pravidlá o zodpovednosti štátov za protiprávne správanie sú všeobecné, vzťahujú sa na akékoľvek protiprávne správanie, ktoré smeruje voči obsahovo rôznorodým záväzkom štátov obsiahnutých v platných normách medzinárodného práva, a zmluvné pravidlá zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie sa vzťahujú len na určitú a konkrétne stanovenú činnosť, ktorá je medzinárodným právom nezakázaná, resp. dovolená.⁴⁷

1. HISTORICKÝ VÝVOJ KONCEPTU ZODPOVEDNOSTI ŠTÁTOV ZA INÉ AKO PROTIPRÁVNE SPRÁVANIE V MEDZINÁRODNOM PRÁVE

Ako sme už vyššie naznačili, na rozdiel od oblasti medzinárodnej zodpovednosti za protiprávne správanie, kde sa postupne vyvíjali pravidlá v obyčajovej podobe, oblasť tohto druhu zodpovednosti je upravená na základe zmlúv. Formovanie a ustálenie obyčajových pravidiel v oblasti medzinárodnej zodpovednosti za konanie medzinárodným právom nezakázaným je spomalené niekoľkými okolnosťami.

Po prvé, počet a rozsah škôd, ktoré presahujú hranice štátu, nie je dostatočne veľký nato, aby nútil štáty k spolupráci v oblasti tvorby obyčaje, hoci vývoj v tejto oblasti stále postupuje. Druhou okolnosťou je solidarita štátov, ktorá nie je dostatočne rozvinutá natoľko, aby viedla k presvedčeniu o povinnosti odškodniť aj obeť, ktoré nepodliehajú právomoci daného štátu, no aj napriek tomu boli poškodené jeho konaním či nekonaním.

Povinnosť odškodniť poškodené subjekty môže založiť, podľa niektorých zmlúv, už samotná škoda a príčinná súvislosť medzi danou činnosťou a škodou. Nezhoda názorov na to, kto je nositeľom primárnej zodpovednosti za škodlivé dôsledky nezakázanej činnosti, môže byť ďalšou okolnosťou, ktorá ovplyvňuje obyčajové pravidlá upravujúce predmetnú zodpovednosť.⁴⁸ Je pochopiteľné, že štáty, ktoré poväčšine samé nevykonávajú ekonomickú činnosť, prenechávajú zodpovednosť na prevádzkovateľov nebezpečných činností.

⁴⁶ BOYLE, A.: Liability for injurious consequences of acts not prohibited by international law. In: Crawford, J., Pellet, A., Olleson, S., (Eds.): *The Law of International Responsibility*. Oxford: Oxford University press, 2010, s. 98.

⁴⁷ SEMAN, R.: Medzinárodná zodpovednosť štátu za škodlivé následky činností nezakázaných medzinárodným právom. In: *Mířniky práva v stredoeurópskom priestore*, I. časť, 2009, s. 464- 465.

⁴⁸ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*. Brno: Doplněk, 2004, s. 300- 302.

Dokonca, ak je štát potenciálne zodpovedný v medzinárodnom práve za cezhraničnú škodu, nie je jasné, či by mali hlavne štáty alebo štáty ako jediné byť zodpovedné vo vzťahu k tým, ktorí boli postihnutí cezhraničnou škodou. Je jednoduchšie, rýchlejšie a ekonomicky efektívnejšie, ak namiesto štátov platia znečisťovatelia alebo tí, ktorí spôsobili škodu. Z tohto pohľadu by zodpovednosť štátu nemala byť nič viac ako reziduálny (zvyškový) zdroj nápravy. Aj z tohto dôvodu by možno akákoľvek schéma zodpovednosti za cezhraničnú škodu mala riešiť zodpovednosť súkromných osôb, rovnako ako štátov.⁴⁹

V súvislosti so zodpovednosťou štátov za škodlivé následky činností, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané (sú dovolené), je možné spomenúť niektoré súdne a arbitrážne rozhodnutia, v ktorých je možné vidieť počiatky snáh o ustálenie zodpovednosti viažucej sa nie na protiprávne správanie, ale na škodu v dôsledku výkonu činností medzinárodným právom nezakázaných. Napríklad Sovietsky zväz takúto zodpovednosť po havárii v Černobyle v zásade neuznal. Rovnako svoju zodpovednosť neuznal, keď si Kanada v rámci havárie *Kosmos 954* uplatňovala voči nemu nárok na náhradu škody. V roku 1978, pri dopade sovietskeho satelitu *Kosmos 954*, došlo k jeho rozpadu vo vrstvách atmosféry nad kanadskou málo obývanou oblasťou a slabou rádioaktivitou z jadrových batérií bol zamorený priestor nad jazerom Great Slave Lake. ZSSR poskytol Kanade čiastku 3 miliónov dolárov ako plnenie mimo prevzatý záväzok, ako *ex gratia*, avšak bez toho, aby priznal svoju právnu zodpovednosť.⁵⁰ V tomto prípade chápeme zodpovednosť nie ako sekundárnu zodpovednostnú povinnosť, teda následok porušenia medzinárodného záväzku, ale ako zodpovednosť primárnu, ktorá súčasne sleduje prevenciu a náhradu škody, ktorá vznikla aj napriek všetkým preventívnym opatreniam.

V dôsledku vedecko-technického rozvoja sa postupne objavil problém cezhraničných škôd súvisiacich s produkciou škodlivých látok ohrozujúcich životné prostredie. Je to problém nie len priamo ohrozených štátov, ale celého spoločenstva. Napríklad právo na slobodné využívanie štátneho územia, v rámci rešpektovania suverenity štátov, nie je neobmedzené. Obmedzuje ho existencia iných štátov a ich práva na slobodné využívanie svojho štátneho územia rovnakým spôsobom. Suverenita štátu sa viaže aj na prírodné bohatstvo a zdroje štátu. Táto skutočnosť slúžila ako argument nezávislých novovzniknutých štátov v 60. rokoch na africkom kontinente proti ťažbe prírodných zdrojov týchto štátov.⁵¹

Pre oblasť cezhraničných škôd je významný prípad *Trail Smelter*,⁵² ktorý predstavuje snahy o zjednotenie právnej úpravy cezhraničných škôd. Týkal sa atmosférického znečistenia a poškodenia poľnohospodárskych záujmov Spojených štátov amerických spôsobeného Kanadou. Arbitrážny tribunál, ktorý sa týmto prípadom zaoberal, v náleze vyhlásil, že podľa zásad medzinárodného práva „nemá žiadny štát právo používať alebo dovoliť používať svoje územie spôsobom, ktorý by dymom spôsobil škodu na území iného štátu, alebo majetku či osobám na ňom, pokiaľ má takýto prípad závažné následky a pokiaľ je škoda jasne preukázaná.“⁵³ Rozhodnutie arbitrážneho tribunálu naformulovalo z dôvodu konfliktu dvoch suverenít princípy známe ako *Trail Smelter princípy*: a) „Štát má povinnosť predchádzať cezhraničným škodám v zmysle latinskej zásady *sic utere tuo ut alienum non laedas*“ (každý má používať svoj majetok tak, aby nepoškodil majetok druhého); b) „polluter pays“, teda, že znečisťujúci štát by mal peňažne vykompenzovať druhému štátu škodu, ktorú cezhranične

⁴⁹ BOYLE, A.: Liability for injurious consequences of acts not prohibited by international law. In: Crawford, J., Pellet, A., Olleson, S., (Eds.): *The Law of International Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 98.

⁵⁰ SEMAN, R.: Objektívna zodpovednosť v medzinárodnom práve. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008, s. 580.

⁵¹ KLUČKA, J.: K medzinárodnoprávnej úprave znečisťovania životného prostredia. In: *Právnik*, č.7, 1980, s. 625- 626.

⁵² *Trail Smelter Case* (United States, Canada). [online] Prístupné na: <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_III/1905-1982.pdf>

⁵³ Bližšie pozri: ŠIRICOVÁ, L. (ed.): *Medzinárodné právo životného prostredia*, Zborník príspevkov zo študentského sympózia konaného dňa 20. apríla 2011 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach. Košice, 2011.

spôsobil.⁵⁴ Tribunál určil Kanade zaplatiť odškodnenie za náhodné emisie presahujúce tolerovanú úroveň, pričom šlo o zodpovednosť za škodlivé dôsledky dovoleného konania.⁵⁵

Pri posudzovaní tolerovanej úrovne škodlivých dôsledkov dovoleného konania je potrebné si uvedomiť, že nie každý škodlivý vplyv je narušením suverénnych práv iného štátu. Vyžaduje sa určitá závažnosť tohto vplyvu, teda musí ísť o seriózný alebo nepriaznivý vplyv. Tieto závery sú použiteľné v prípade škodlivého vplyvu na životné prostredie v rámci tzv. priemyselného znečisťovania.⁵⁶

Pokiaľ ide o kontamináciu ovzdušia v dôsledku jadrových výbuchov v ovzduší, k porušeniu suverenity štátu dochádza už samotným preniknutím rádioaktívneho spadú nad jeho územie bez ohľadu na výšku škody. Takýto prístup bol formulovaný pred Medzinárodným súdnym dvorom v Haagu v rámci žiadosti Austrálie a Nového Zélandu⁵⁷ na zastavenie francúzskych jadrových výbuchov v Tichomorí. Austrálsky zástupca konštatoval, že „*aj keby neboli následkom takéhoto pokusu vznikli škody, je protiprávne správanie sa štátu, ktoré následkom jadrového výbuchu spôsobuje zmeny v podmienkach územia a životného prostredia ako i znečisťovanie atmosféry a jej vôd. Nukleárne výbuchy narušili teritoriálnu zvrchovanosť Austrálie následkom preniknutia a ukladania sa rádioaktívneho spadú na jej území.*“⁵⁸ Z uvedeného je možné konštatovať, že ide o osobitnú situáciu, kedy dochádza k vzniku zodpovednosti za protiprávne správanie v medzinárodnom práve.

Pre ucelený pohľad na problematiku zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie je podľa nášho názoru potrebné najprv uviesť stručný prehľad práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v tejto oblasti, ktorých výsledkom bolo niekoľko ucelených návrhov a následne sa zameriame na jednotlivé druhy zodpovednosti, ktoré sa rozlišujú v medzinárodnom práve v súvislosti s iným ako protiprávnym správaním.

2. PRÁCE KOMISIE OSN PRE MEDZINÁRODNÉ PRÁVO V OBLASTI ZODPOVEDNOSTI ŠTÁTOV ZA INÉ AKO PROTIPRÁVNE SPRÁVANIE

Potreba prevencie a odčinenia závažných škôd, najčastejšie ekologickej povahy, vyvoláva čoraz väčšiu potrebu medzinárodnej úpravy aj v oblasti zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie. Aj z tohto dôvodu začala Komisia OSN pre medzinárodné právo od roku 1978 pracovať na téme „Medzinárodná zodpovednosť za škodlivé dôsledky vyplývajúce z konania, ktoré nie je medzinárodným právom zakázané“.⁵⁹ Na rozdiel od prác Komisie v prípade Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za protiprávne správanie, kedy sa zaoberala kodifikáciou obyčajových noriem všeobecného medzinárodného práva, pri zodpovednosti štátu za škodlivé následky činností medzinárodným právom nezakázaných ide o pokrokový rozvoj na základe zmluvných pravidiel.⁶⁰

S ohľadom na nejednotnú prax štátov a málo rozvinutú judikatúru medzinárodných súdnych orgánov je ťažké určiť platné obyčajové pravidlá upravujúce činnosti, ktoré medzinárodným právom zakázané nie sú, preto súčasná úprava tohto druhu zodpovednosti vychádza priamo z medzinárodných zmlúv. Komisia OSN pre medzinárodné právo najprv rozlišovala len medzi zodpovednosťou za protiprávne správanie na jednej strane

⁵⁴ BRATSPIES, M., R.: Trail Smelter's (Semi) Precautionary Legacy. [online] Prístupné na: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=893215

⁵⁵ ŠTURMA, P.: K mezinárodní odpovědnosti za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem. In: Právnik, č. 7, 1990, s. 643.

⁵⁶ Bližšie pozri: KLUČKA, J.: K medzinárodnoprávnej úprave znečisťovania životného prostredia. In: Právnik, č.7, 1980, s. 632- 633.

⁵⁷ Nuclear tests case (Australia v. France), 1974.

⁵⁸ Bližšie pozri: *Nuclear Tests (Australia v. France)*, Judgement, I.C.J. Reports 1974, s. 253. Prístupné na: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/58/6093.pdf>

⁵⁹ International Liability for injurious consequences arising out of acts not prohibited by international law.

⁶⁰ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: Mezinárodní právo veřejné. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 698- 699.

(*responsibility*) a zodpovednosťou za následky nezakázaných, ale rizikových činností na druhej strane (*liability*). V roku 1997 sa však rozhodla, že kodifikačné práce zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie rozdelí na dve oblasti. Prvá oblasť mala upravovať *prevenciu* následkov rizikových činností, ktorých dopad prekračuje hranice jedného štátu a druhá oblasť mala pojednávať o otázkach *škôd a strát* v dôsledku rizikových činností. V tomto duchu boli predložené v roku 2001 kodifikačný návrh pre prvú oblasť⁶¹ a v roku 2006 kodifikačný návrh pre druhú oblasť.⁶² V prvej oblasti úpravy zodpovednosti dochádza k stieraniu hraníc medzi zodpovednosťou za medzinárodné protiprávne správanie a za iné ako protiprávne správanie, pretože prvý návrh obsahuje úpravu konkrétnych povinností štátov v otázkach notifikácie konkrétnych rizík, konzultácií s dotknutými štátmi a v otázkach prijímaní preventívnych opatrení. Kodifikačný návrh sa tak venuje stanoveniu primárnych záväzkov, pričom ich porušenie vyvoláva klasickú zodpovednosť štátu v zmysle zodpovednosti za protiprávne správanie.⁶³

Do prijatia týchto návrhov Komisiou OSN pre medzinárodné právo neobsahovalo obyčajové ani zmluvné právo, až na pár špecifických výnimiek, dostatočne jasné a prepracované pravidlá pre riešenie náhrady škody, ktorá bola dôsledkom činností medzinárodným právom nezakázaných. Ako už bolo spomenuté vyššie, v týchto návrhoch nejde o kodifikáciu obyčajových noriem všeobecného medzinárodného práva, ale o jeho pokrokový rozvoj prostredníctvom tvorby nových pravidiel medzinárodného práva. Úloha bola pre Komisiu komplikovanejšia, pretože sa rozhodla pre všeobecnú úpravu, hoci doterajšie zmluvné úpravy tejto zodpovednosti existujú len v niektorých konkrétnych oblastiach.⁶⁴

Komisia zahrnula danú problematiku do programu svojho 30. zasadnutia a jej spracovaním poverila Roberta Q. Quentin- Baxtera ako zvláštno spravodajcu. Do roku 1984, kedy sa konalo 36. zasadnutie Komisie, predložil 5 správ. Komisia mala k dispozícii nie len správy zvláštno spravodajcu, ale aj pripomienky medzinárodných organizácií a štúdiu pripravenú sekretariátom pod názvom „Prehľad praxe štátov relevantnej pre medzinárodnú zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností, ktoré nie sú zakázané medzinárodným právom“.⁶⁵ Zvláštny spravodajca Baxter sa snažil vyhnúť tomu, aby bol návrh článkov založený na koncepcii *objektívnej zodpovednosti*,⁶⁶ v zmysle zodpovednosti za škodu spôsobenú konaním medzinárodným právom dovoleným (*strict liability*), ktorej konštitutívnym prvkom je vznik škody, pretože vo všeobecnom medzinárodnom práve považoval jej existenciu za spornú. Za východisko si preto vzal povinnosť štátu zdroje škody vylúčiť, minimalizovať a nahradiť škodu presahujúcu hranice. Podľa tejto koncepcie si mali štáty poskytovať informácie o činnostiach, pri ktorých sa dala predpokladať možnosť vzniku škôd presahujúcich hranice a zjednať režim prijateľný pre obidve strany, no nesplnenie týchto povinností nevedlo k zodpovednosti za protiprávne správanie. Na 37. zasadnutí (r. 1985) bol spracovaním danej témy poverený zvláštny spravodajca Julio Barboza, ktorý do 48. zasadnutia Komisie (r. 1996) predložil 12 správ. Barboza kládol väčší dôraz na objektívnu zodpovednosť ako primárnu povinnosť, ktorá je „len právnou technikou k dosiahnutiu určitého výsledku a uznaním súčasne existujúcej zodpovednosti štátov za porušenie povinností notifikácie, negociácie a prevencie škody. Rozhodol sa založiť svoj návrh na troch základných premisách: „(1) každý

⁶¹ Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 2001, vol. II, (A/56/10).

⁶² Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 2006, vol. II, (A/61/10).

⁶³ SCHEU, H. CH.: Pojem odpovědnosti v mezinárodním právu. In: Jurisprudence, č. 4, 2009, s. 37.

⁶⁴ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., BÍLKOVÁ, V.: Kodifikace a rozvoj mezinárodního práva, kodifikace mezinárodního práva, právo mezinárodních smluv, právo mezinárodní odpovědnosti. PF UK: Praha, 2008, s. 150.

⁶⁵ Survey of State practice relevant to international liability for injurious consequences arising out of acts not prohibited by international law, prepared by the Secretariat. Yearbook of the International Law Commission: 1985, vol. II(1)/Add.1 (A/CN.4/384).

⁶⁶ Bližšie pozri kapitolu o objektívnej zodpovednosti.

štát musí mať slobodu konania (freedom of action) na svojom území zlučiteľnú s ohľadom na suverenitu iných štátov; (2) štáty musia rešpektovať suverenitu a rovnosť iných štátov; (3) nevinná obeť škodlivých cezhraničných následkov by nemala byť ponechaná, aby niesla straty.⁶⁷

Po 48. zasadnutí predložila pracovná skupina Komisie správu, ktorá poskytla kompletný pohľad na celú tému, ktorý zahŕňal princípy prevencie a zodpovednosti za náhradu škody, či iné opatrenia, a to vo forme článkov a komentárov. V roku 1997, na 49. zasadnutí Komisie, bola ustanovená nová pracovná skupina, aby zvažila možnosti ďalšieho spracovania témy. Novoustanovená pracovná skupina preskúmala prácu Komisie od roku 1978, pričom skonštatovala, že otázky „prevencie“ a „medzinárodnej zodpovednosti za škodu (liability)“ sú, aj keď príbuzné, ale natolko odlišné, že je potrebné ich riešiť samostatne. Komentár k tejto časti prác Komisie neuvádza jasné zdôvodnenie tohto oddelenia.

Podľa nášho názoru táto odlišnosť vyplýva z delenia záväzkov Komisiou na primárne a sekundárne. Návrh komisie týkajúci sa prevencie cezhraničných škôd odráža primárne záväzky a návrh týkajúci sa princípov rozdelenia strát sa snaží o ustanovenie princípov týkajúcich sa škody a spôsobu jej náhrady.

Následne, vzhľadom na dané odporúčanie pracovnej skupiny sa Komisia rozhodla pokračovať vo svojej práci na tému „Medzinárodná zodpovednosť za škodlivé dôsledky vyplývajúce z činností medzinárodným právom nezakázaných“, ktorý sa najprv zaoberá otázkou prevencie pod titulom „Prevencia cezhraničných škôd z nebezpečných činností“. Pre túto časť témy bol ustanovený zvláštny spravodajca P.S. Rao, ktorého návrhy spolu s komentármi jednotlivých vlád odovzdaných generálnemu tajomníkovi OSN tvorili základ pre prijatie konečného návrhu v roku 2001.⁶⁸

2.1. Návrh článkov o prevencii cezhraničných škôd z rizikových činností

Návrh článkov venovaný prevencii škôd bol úspešne prijatý aj vďaka práci zvláštneho spravodajcu Raa. Návrh článkov obsahuje preambulu a 19 článkov o prevencii cezhraničných škôd z rizikových činností.⁶⁹ Prijatý text podľa názorov Komisie predpokladá realizáciu ďalšími medzinárodnými zmluvami.⁷⁰ Podľa niektorých autorov má tento návrh takú oporu v zmluvách, rozhodovacej činnosti a praxi štátov, že môže byť považovaný za kodifikáciu existujúceho medzinárodného práva. Ako už z jeho názvu vyplýva, návrh sa týka prevencie a riešenia otázky zodpovednosti. Rovnako sa nevzťahuje na činnosti, ktoré majú škodlivé následky aj v priebehu riadnej prevádzky. Návrh článkov zohľadňuje skutočnosť, že každý štát musí mať slobodu konania na vlastnom území, ktorá musí byť v súlade so suverenitou iných štátov. Rešpektuje tak princíp 2 Deklarácie z Ria de Janeiro (1992), podľa ktorého: „Štáty majú v súlade s Chartou OSN a princípmi medzinárodného práva zvrchované právo využívať svoje vlastné zdroje podľa svojej vlastnej environmentálnej a vývojovej politiky, a zodpovednosť zaistiť, aby činnosti pod ich jurisdikciou alebo kontrolou nespôsobili škodu na životnom prostredí iných štátov alebo v oblastiach za hranicami národnej jurisdikcie.“⁷¹ Preto sa zameriava na činnosti, ktoré môžu spôsobiť značnú škodu

⁶⁷ ŠTURMA, P.: K návrhu principu rozdelení ztrát v případě přeshraniční škody vzešlé z rizikových činností. In: Právník, č.2, 2005, s. 122- 123.

⁶⁸ International Law Commission, Official Records, Fifty-Sixth Session, Supplement No. 10 (A/56/10), ch.5.

⁶⁹ Report of the International Law Commission, 2001, GAOR, Supplement No. 10 (A/56/10).

⁷⁰ Report of the International Law Commission, 2000, GAOR, Supplement, No. 10 (A/55/10), s. 281, § 714.

⁷¹ Bližšie pozri napr.: NURHIDAYAH, L.: The Impact of the adoption of State Responsibility for Transboundary Environmental Harm Principle upon Indonesian Environmental Legal System. [online] Prístupné na: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1114668>

a neupravuje činnosti, ktoré spôsobujú nie značnú škodu počas normálneho výkonu. Komisia považuje menej škodlivé následky za tolerovateľné.⁷²

Potrebu vykonať všetky vhodné opatrenia, ktoré by zabránili, resp. predišli vzniku škody uznal aj Medzinárodný súdny dvor v prípade *Gabčíkovo- Nagymaros*, „... uvedomujúc si, že v oblasti ochrany životného prostredia sa vyžaduje opatrnosť a prevencia vzhľadom na častý nezvratný charakter škody na životnom prostredí a na obmedzenia spojené so spôsobmi náhrady tohto druhu škody.“⁷³

Návrh článkov ako podstatný záväzok ustanovuje prevenčnú povinnosť štátov, teda povinnosť prijať všetky vhodné opatrenia na predchádzanie a minimalizáciu rizika, a povinnosť spolupracovať a prijímať vhodné implementačné pravidlá vo vnútroštátnej oblasti, povinnosti vo vzťahu k štátom, ktoré sú rizikovou činnosťou postihnuté. Návrh článkov o prevencii cezhraničných škôd však nepojednáva o zodpovednosti, z ktorej by vyplývala povinnosť náhrady škody tak, ako ju predpokladal pôvodný návrh článkov o medzinárodnej zodpovednosti za škodlivé dôsledky nezakázaných činností.⁷⁴ Upravuje len primárne záväzky, na ktorých porušenie sa vzťahuje zodpovednosť za protiprávne správanie.

Tento návrh sa v súlade so svojim názvom vzťahuje len na činnosti, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané a ktoré obsahujú riziko spôsobenia značnej cezhraničnej škody (čl. 1). Z toho vyplýva, že sa nevzťahuje na činnosti, ktoré majú škodlivé dôsledky počas svojho normálneho výkonu. Prevencia stanovená návrhom je založená na rovnakom pravidle predbežnej opatrnosti (*sic utere tuo ut alienum non laedas*),⁷⁵ ktoré bolo rozhodujúcim pri posudzovaní prípadu *Trail Smelter*⁷⁶ arbitrážnym tribunálom a predstavuje jeden zo základných princípov Deklarácie o životnom prostredí a rozvoji z Ria de Janeiro (1992). Zásada 15 tejto deklarácie stanovuje: *štáty sú povinné podľa svojich schopností za účelom ochrany životného prostredia prijímať preventívne opatrenia. Tam, kde hrozí vážna alebo nenapraviteľná škoda, nesmie nedostatok vedeckej istoty spôsobiť odklad účinných opatrení, ktoré môžu zabrániť poškodeniu životného prostredia*. Návrh by mal predstavovať súhrn primárnych pravidiel upravujúcich riadenie rizika alebo prevenciu. Základnou povinnosťou štátu by malo byť prijatie všetkých vhodných opatrení na to, aby sa predišlo alebo minimalizovalo riziko významnej cezhraničnej škody (čl. 3). Medzi prevenčné záväzky podľa návrhu patria aj spolupráca medzi štátmi aj za pomoci príslušných medzinárodných organizácií (čl. 4) a prijatie legislatívnych a ďalších implementačných opatrení, vrátane monitorovacieho mechanizmu (čl. 5). Niektoré záväzky smerujú aj dovnútra každého štátu, pretože obsahujú povinnosť ustanoviť povolovací režim a kontrolu dodržiavania podmienok obsiahnutých v povolení (čl. 6), a taktiež posudzovať riziko, vrátane vplyvov na životné prostredie, pri rizikových činnostiach vykonávaných na území štátu (čl. 7). Do tejto skupiny záväzkov patrí aj povinnosť štátu informovať vhodnými prostriedkami verejnosť o takejto činnosti, riziku s ňou spojeným a o možnej škode.

Štátu pôvodu vyplývajú aj povinnosti voči štátu či štátom, ktoré môžu byť takouto škodou dotknuté. Obsahom týchto povinností je včasná notifikácia, poskytovanie informácií týkajúcich sa rizika a jeho posudzovania, vrátane nevyhnutných technických informácií (čl. 8), záväzok dotknutých štátov zahájiť na žiadosť ktoréhokoľvek z nich konzultácie o preventívnych opatreniach a snažiť sa o nájdenie riešenia založenom na spravodlivej

⁷² Porovnaj princíp 2 Návrhu princípov rozdelenia strát v prípade cezhraničnej škody.

⁷³ FITZMAURICE, M., ONG, D. M., MERKOURIS, P., ed.: *Research Handbook on International Environmental Law*. United Kingdom: Edward Elgar, 2010, s. 321.

⁷⁴ SEMAN, R.: *Medzinárodná zodpovednosť štátov za škodlivé následky činností nezakázaných medzinárodným právom*. In: *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore*, I. časť, 2009, s. 466.

⁷⁵ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné a jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*. Brno: Doplněk, 1993, s. 305.

⁷⁶ Bližšie pozri: *Transboundary harm in international law: Lessons from the trail smelter arbitration*. [online] Prístupné na: <http://ohlj.ca/english/documents/OHLJ_45_3_Wood_FINAL.pdf>

rovnováhe záujmov (čl. 9). Aj za predpokladu, že nedošlo k pôvodnej notifikácii o plánovanej činnosti, štát, ktorý má rozumné dôvody domnievať sa, že takáto činnosť obsahuje riziko, môže požiadať štát pôvodu o informácie, alebo o zahájenie konzultácií, ak ho neuspokojila odpoveď (čl. 11). Pre už vykonávané činnosti platí záväzok včasnej výmeny informácií týkajúcich sa takejto činnosti (čl. 12).

Záväzok spočívajúci vo výmene informácií a vzájomnej konzultácii bol štátmi uznaný už v Dohovore o diaľkovom znečisťovaní ovzdušia prechádzajúcim hranicami štátov, tzv. Ženevský dohovor.⁷⁷ Štáty v ňom prejavili zásadný súhlas o potrebe medzinárodného riešenia ochrany čistoty ovzdušia založeného na úzkej medzinárodnej spolupráci. Vzájomné konzultácie podľa tohto dohovoru majú byť uskutočňované včas medzi stranami, ktoré sú alebo môžu byť postihnuté nebezpečenstvom znečisťovania na dlhé vzdialenosti a stranami, pod jurisdikciou ktorých vykonávaná činnosť prispieva k takémuto diaľkovému znečisťovaniu alebo sa daná činnosť ešte len predpokladá do budúcnosti. Z uvedeného je možné vyvodit' dve časové roviny konzultácií, prvá je po vzniku škody spôsobenej cezhraničným znečisťovaním a druhá v prípade predpokladaného vzniku predmetnej škody, kedy ide o tzv. predbežné konzultácie.⁷⁸

Ďalšiu skupinu tvoria záväzky so zmiešanou povahou. Návrh obsahuje zásadu nediskriminácie, pri ochrane osôb, ktoré môžu byť vystavené riziku značnej škody (čl. 15), obsahuje aj výnimku z informačnej povinnosti s ohľadom na národnú bezpečnosť a ochranu duševného vlastníctva (čl. 14) a podstatná pozornosť je venovaná i riešeniu mimoriadnych udalostí, kedy vzniká povinnosť vypracovať núdzové plány (čl.16) a bezodkladne oznámiť takúto udalosť pravdepodobne dotknutému štátu (čl. 17).

Tieto pravidlá sa zhodujú s niekoľkými prípadmi z praxe, najmä v oblasti využívania jadrových elektrární a iných priemyselných zariadení. Európske štáty už od polovice 70. rokov začali v praxi využívať konzultácie v prípade plánovanej činnosti s rizikom významných následkov pre životné prostredie iných štátov. Napr. už v období rokov 1972-1974 zastávala rakúska vláda názor existencie obecnej povinnosti zahájiť konzultácie, keď Švajčiarsko plánovalo výstavbu jadrovej elektrárne v Ruthi, blízko hranice s Rakúskom. Protesty rakúskej vlády vyvolali konzultácie o možných škodlivých dôsledkoch zariadenia. Precedentnú hodnotu tohto prípadu však znižuje skutočnosť, že táto povinnosť daným krajinám vyplývala z Dohovoru o ochrane Bodamského jazera pred znečistením.⁷⁹ Konzultácie boli vyvolané aj vo vzťahu medzi Belgickom a Holandskom, pretože Belgicko chcelo v roku 1973 postaviť rafinériu v Lanaye. Poslanecká snemovňa podľa vyjadrení belgickej vlády považovala konzultácie za normálny postup vychádzajúci z pravidiel dobrého susedstva a dohôd medzi štátmi Beneluxu. Nie je však celkom jasné, či konzultácie považovali za povinné podľa všeobecného medzinárodného práva.⁸⁰ Jadrové elektrárne sa stali predmetom konzultácií aj medzi Československom a Rakúskou republikou. V prvom prípade šlo o výstavbu jadrovej elektrárne Dukovany, pri ktorej malo rakúske ministerstvo zahraničných vecí obavy a žiadalo o zahájenie konzultácií o bezpečnostných aspektoch projektu. Jeho žiadosti bolo vyhovené, no nie je jasné, či na základe konkrétnych medzinárodnoprávných princípov alebo na základe zmluvy platnej medzi stranami.⁸¹

Aj tieto prípady potvrdzujú, že potenciálne dotknutý štát má právo na poskytnutie informácií o rizikovej činnosti na území druhého štátu a na konzultácie. Na druhej strane však

⁷⁷ Dohovor o diaľkovom znečisťovaní ovzdušia prechádzajúcim hranicami štátov (podpísaný v roku 1979 v Ženeve). Vyhláška ministra zahraničných vecí č.5/1985 Zb.

⁷⁸ KLUČKA, J.: Ženevský dohovor o diaľkovom znečisťovaní ovzdušia prechádzajúcim hranice štátov. In: *Acta Iuridica Cassoviensia*, č. 11, 1986, s. 257-259.

⁷⁹ Convention on the Protection of Lake Constance from Pollution. OECD Doc. AEU/TFP/ENV/75.

⁸⁰ Yearbook of the International Law Commission: 1996, vol. II, s. 105.

⁸¹ Yearbook of the International Law Commission: 1996, vol. II, s. 105.

môžeme rovnako tvrdiť, že nič neopravňuje potenciálne dotknutý štát zakazovať inému zvrchovanému štátu, aby na svojom území postavil a uviedol do prevádzky jadrovú elektrárňu.⁸² Keďže ide o typickú činnosť medzinárodným právom nezakázanú, nič neopravňuje druhý štát, ktorý môže byť nespokojný s výsledkom konzultácií, aby pristúpil k protopatreniam vo forme represálií. Môže považovať rozhodnutie o uvedení jadrovej elektrárne do prevádzky za nevládny akt, na ktorý môže maximálne reagovať použitím retorzií.⁸³

Návrh obsahuje ustanovenie, podľa ktorého predmetné články nie sú na ujmu akéhokoľvek záväzku štátu podľa relevantnej zmluvy alebo pravidiel obyčajového medzinárodného práva (čl.18), preto nebráni prijatiu podrobnejšej úpravy na základe zmlúv prijatých v budúcnosti.

Návrh článkov o prevencii cezhraničných škôd z rizikových činností sa snaží o vytvorenie primárnych pravidiel, ktoré by zaručili dodržiavanie princípov medzinárodného práva, ako boli stanovené Medzinárodným súdnym dvorom v prípade Gabčíkovo- Nagymaros alebo arbitrážnym tribunálom vo veci Trail Smelter. Tým, že sa zamerala na vytvorenie primárnych pravidiel bez toho, aby ich porušenie upravila sekundárnymi pravidlami, vzniká situácia, kedy by porušením týchto pravidiel došlo k vzniku zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie.

2.2. Návrh princípov rozdelenia strát v prípade cezhraničnej škody

V roku 2004, potom ako Komisia opätovne modifikovala pôvodný názov problematiky až na súčasný názov „Medzinárodná zodpovednosť v prípade strát z cezhraničnej škody vyplývajúcej z rizikových činností“, prijala Návrh princípov rozdelenia strát v prípade cezhraničnej škody vzniknutej z rizikových činností. V konečnej podobe (v druhom čítaní) bol návrh prijatý v roku 2006.⁸⁴

Návrh princípov obsahuje preambulu a 8 princípov. V minulosti nebolo zvykom Komisie predkladať Valnému zhromaždeniu návrhy článkov s preambulou, no vzhľadom na obecné zásady v tomto prípade význam preambuly stúpa. Vo svojich 8 odsekoch obsahuje odkaz na zásady 13⁸⁵ a 16⁸⁶ Deklarácie o životnom prostredí a rozvoji z Ria de Janeiro (1992), pripomína návrh článkov o prevencii cezhraničnej škody z rizikových činností (2001), zdôrazňuje, že štáty zodpovedajú za porušenie svojich záväzkov prevencie podľa medzinárodného práva, pripomína význam medzinárodných dohôd týkajúcich sa osobitných kategórií nebezpečných činností a na jej konci je zmienené i pranie prispieť k rozvoju medzinárodného práva v tejto oblasti.

⁸² K zodpovednosti za jadrové škody bližšie pozri: KOSNÁČOVÁ, M.: K princípom právneho režimu zodpovednosti za jadrovú škodu. In: Právny obzor, č. 6, 2005, s. 533- 547. HANDRLICA, J.: Právna úprava zodpovednosti za škodu spôsobenú jadrovou nehodou. In: Právny obzor, č. 3, 2008, s. 190- 215. Handrlica, J.: Opcie a limity novej harmonizácie režimu zodpovednosti za jadrové škody v rámci Európskeho spoločenstva/Európskej únie. In: Právny obzor, č. 2, 2009, s. 159- 188. HANDRLICA, J.: Evropské spoločenství pro atomovou energii a právní úprava odpovědnosti za jaderné škody. In: Právnik, č. 12, 2009, s. 1270- 1291.

⁸³ ŠTURMA, P.: K návrhu principu rozdělení ztrát v případě přeshraniční škody vzešlé z rizikových činností. In: Právnik, č.2, 2005, s.126- 129.

⁸⁴ Report of the International Law Commission, 2006, GAOR, Supplement No. 10 (A/61/10), s. 106.

⁸⁵ Zásada 13 Deklarácie z Ria stanovila, že štáty musia rozvinúť vnútroštátne právo, ktoré sa týka zodpovednosti a náhrady škody obetiam znečistenia a iného poškodenia životného prostredia. Štáty musia urýchlene a rozhodujúcim spôsobom spolupracovať na ďalšom rozvíjaní medzinárodného práva, ktoré sa týka zodpovednosti a náhrady škôd za negatívne účinky vzniknutých škôd na životnom prostredí v oblasti mimo jurisdikcií týchto štátov, ale osobami alebo prevádzkovateľmi v rámci ich jurisdikcie alebo kontroly.

⁸⁶ Zásada 16 Deklarácie z Ria ustanovila, že štátne úrady by sa mali usilovať o to, aby výdavky na životné prostredie brali do úvahy medzinárodné súvislosti, aby boli využívané ekonomické nástroje a dodržiavali sa pravidlá, že náklady súvisiace so znečistením má v zásade niesť znečisťovateľ; pritom vy sa mal brať ohľad na verejný záujem a nemali by byť narušané medzinárodné obchodné vzťahy a investičné aktivity.

Úvodné princípy č. 1 a č. 2 upravujú rozsah svojho použitia a použité pojmy. Princíp č. 3 upravuje základné ciele návrhu, preto je zásadný z hľadiska výkladu celého návrhu. Prvým princípom je zaistenie rýchlej a primeranej náhrady škody obetiam (fyzickým, právnickým osobám, štátu) cezhraničnej škody a druhým je ochrana životného prostredia v prípade cezhraničnej škody, obzvlášť s ohľadom na zmiernenie škody na životnom prostredí a jeho obnova.⁸⁷ V princípe č. 4 sú rozpracované zásady 13 a 16 Deklarácie z Ria de Janeiro (1992) a zásada 22⁸⁸ Stockholmskej deklarácie (1972). Hoci zásady obsiahnuté v týchto deklaráciách nezakladajú právne záväzné povinnosti, aj tak je z nich možné vyabstrahovať určité vývojové tendencie, ktoré sú badateľné v rozvoji medzinárodného práva a praxe. Badateľný je aj pokrok oproti zásade 22 Stockholmskej deklarácie. Rozdiel je očividný, pretože pokiaľ staršia deklarácia a pôvodný zámer Komisie smerovali len k rozvoju pravidiel medzinárodného práva v oblasti medzinárodnej zodpovednosti štátov, prijatý návrh odráža zásadu 13 Deklarácie z Ria a smeruje k harmonizácii vnútroštátneho práva za účelom zaistenia rýchlej a primeranej náhrady škody obetiam cezhraničnej škody.⁸⁹

Princípy ďalej upravujú následné opatrenia (princíp č. 5) ako včasnú notifikáciu a spoluprácu pri nehode, medzinárodné a vnútroštátne procesné prostriedky nápravy (princíp č. 6), ktoré majú byť rýchle, účinné a dostupné, špeciálne medzinárodné úpravy pre osobitné kategórie rizikových činností (princíp č. 7) prostredníctvom dohôd na globálnej, regionálnej a bilaterálnej úrovni a vnútroštátnu implementáciu (princíp č. 8).

Medzi problematické otázky, ktorým sa návrh venuje zaradujeme tri okruhy. Širokú definíciu škody, zahŕňajúcu i škodu na životnom prostredí, navrhnuté riešenie „rýchlej a primeranej náhrady škody“ a navrhnuté riešenie medzinárodných a vnútroštátnych procesných prostriedkov nápravy.

Princíp č. 2 definuje škodu ako značnú škodu spôsobenú osobám, majetku alebo na životnom prostredí. Teda nemusí ísť vždy o závažnú škodu, ale musia existovať skutočné a objektívne merateľné škodlivé účinky. Prekročenie určitého spodného prahu škody je podmienkou pre uplatnenie záväzkov na základe návrhu princípov, ktorý menej škodlivé následky považuje za tolerovateľné. V súvislosti s vyššie spomínaným právom štátu na slobodné využívanie svojho štátneho územia, resp. prírodných zdrojov, a so zásahom do tohto práva, je rovnako rozhodujúcim kritériom pojem škody spôsobenej cezhraničným znečistením. K narušeniu práva na slobodné využívanie štátneho územia dochádza len v prípade trvalého a závažného škodlivého vplyvu, ktorý sa prejavuje v značnej výške spôsobenej škody. Ak by šlo len o jednorazovú škodu, ktorá sa uhradí bez toho, aby životné prostredie bolo naďalej poškodzované, nebolo by možné hovoriť o narušení tohto práva.⁹⁰

Hranica, na základe ktorej sa posudzuje závažnosť škody však závisí od okolností prípadu a mení sa v závislosti od miesta a doby vzniku škody. Samotný návrh princípov obsahuje široké vymedzenie škody.⁹¹ V súvislosti s náhradou škody na životnom prostredí ako takom (*per se*) existoval nesúlad v názoroch, či má byť stanovená zodpovednosť aj pre túto oblasť. Komisia konštatovala, že situácia sa výrazným spôsobom mení (vrátane súdnej praxe), a preto v prípade škody na prírodných zdrojoch alebo životnom prostredí existuje právo na

⁸⁷ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., BÍLKOVÁ, V.: Kodifikace a rozvoj mezinárodního práva, kodifikace mezinárodního práva, právo mezinárodních smluv, právo mezinárodní odpovědnosti. Praha: 2008, s. 151- 153.

⁸⁸ Zásada 22 Stockholmskej deklarácie: štáty majú povinnosť spolupracovať s cieľom rozvinúť medzinárodné právo v otázkach zodpovednosti a náhrady škody obetiam znečisťovania a iných ekologických škôd, ktoré boli spôsobené činnosťou prevádzkovanou v rámci jurisdikcie štátov, alebo činnosťou prevádzkovanou pod ich kontrolou v oblastiach mimo ich jurisdikcií.

⁸⁹ SEMAN, R.: Medzinárodná zodpovednosť štátu za škodlivé následky činností nezakázaných medzinárodným právom. In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2009, I. časť, s. 467.

⁹⁰ KLUČKA, J.: Medzinárodnoprávne aspekty ochrany ovzdušia: kandidátska dizertačná práca. Košice: Právnická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, 1982.

⁹¹ Bližšie pozri Princíp 2 Návrhu princípov rozdelenia strát v prípade cezhraničnej škody.

kompenzáciu nákladov vynaložených na rozumné opatrenia preventívne, obnovovacie a pre uvedenie do pôvodného stavu.⁹² Určenie „rozumných“ opatrení môže viesť k zneužitiu v súvislosti s materiálnymi a procesnými podmienkami náhrady škody.

Návrh princípov sa vyhol jednoznačnému určeniu, či sa princípy viažu na zodpovednosť za porušenie medzinárodného záväzku, teda za protiprávne správanie alebo na zodpovednosť za škodu, teda za dovolené správanie. Istý príklon k tomu, že za konštitutívny prvok zodpovednosti sa považuje škoda, naznačuje princíp č. 4 ods. 2, ktorý uvádza, že zodpovednosť by nemala vyžadovať porušenie povinností. Takáto formulácia ponecháva priestor pre úvahu štátov. Komentár k návrhu princípov pripúšťa, že prísna (objektívna) zodpovednosť je vhodná pre škody spôsobené rizikovou činnosťou, no v prípade činností, ktoré nie sú nebezpečné, ale nesú určité riziko spôsobenia značnej škody, môže byť lepšia zodpovednosť založená na porušení povinností.⁹³

Princípy č. 3 a č. 4 je potrebné zohľadniť aj vo vzájomnom kontexte s väzbou na preambulu. Stanovujú „rýchlu a primeranú náhradu škody“, ktorú majú získať všetky obeť cezhraničnej škody. Je zrejme, že pri škodách na životnom prostredí ako takom budú aktívne legitimované štáty, ktoré v praxi hradia náklady čistiacich a obnovovacích opatrení. Návrh ani v tomto prípade presne nestanovil medzinárodnú zodpovednosť štátov, zaoberá sa len konceptom náhrady škody, ktorá je zrejme založená na občianskoprávnej objektívnej zodpovednosti. Štát v tomto prípade nemá primárnu povinnosť nahradiť škodu, ale jeho primárnou povinnosťou je záväzok zaviesť vo svojom právnom režime funkčný systém pre zaistenie rýchlej a primeranej náhrady škody pre všetky aktívne legitimované (poškodené) subjekty, pokiaľ škoda vznikla z činností na jeho území, či inak pod jeho jurisdikciou alebo kontrolou. Zodpovedným subjektom, teda pasívne legitimovaným, bude v zásade prevádzkovateľ rizikovej činnosti, ale môže to byť aj osoba, ktorá vykonáva kontrolu v dobe nehody pôsobiacej škodu alebo je najviac spôsobilá poskytnúť náhradu škody.⁹⁴

Návrh ďalej jasne deklaruje zodpovednosť štátov za porušenie prevenčných povinností podľa medzinárodného práva. Štát nie je zbavený svojej vlastnej zodpovednosti ani napriek dôrazu na základnú zodpovednosť prevádzkovateľa. Primárnym záväzkom štátu je okrem prevencie aj zaistenie vnútroštátnej rýchlej a primeranej náhrady škody. Aj v tomto prípade, ak štát nezaistí poškodeným náhradu škody, hrozí mu zodpovednosť za medzinárodné protiprávne správanie. Z uvedeného by sme mohli konštatovať, že aj pri nesplnení prevenčnej povinnosti, aj pri porušení záväzku vytvoriť účinné prostriedky pre zaistenie rýchlej a primeranej náhrady škody vzniká štátu zodpovednosť za medzinárodné protiprávne správanie. Náhrada škody sa pri nemožnosti reštitúcie zmení na formu peňažného odškodnenia.⁹⁵

Pri pohľade na návrh princípov je možné do značnej miery postrehnúť snahu Komisie o doplnenie Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie. Návrh princípov poskytuje štátom všeobecnú osnovu pre prijatie vnútroštátnych právnych predpisov alebo uzatvorenie medzinárodných zmlúv, aby tak zaistili včasné a náležité odškodnenie obetiam cezhraničnej škody spôsobenej nezakázanými rizikovými činnosťami.

Zdá sa, že Komisia je toho názoru, že objektívna zodpovednosť (strict liability) nemá dostatočnú mieru podpory preto, aby bola predmetom pokrokového rozvoja. Namiesto toho sa obmedzuje len na zmienku, že určité kategórie nebezpečných činností by mohli byť zahrnuté v zmluvách, ktoré by upravovali štátom financované odškodnenie dopĺňajúce

⁹² UN Doc. A/CN.4/L.656/Add.2 (2004), s. 12-13.

⁹³ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., BÍLKOVÁ, V.: Kodifikace a rozvoj mezinárodního práva, kodifikace mezinárodního práva, právo mezinárodních smluv, právo mezinárodní odpovědnosti. Praha: PF UK, 2008, s. 153- 154.

⁹⁴ Report of the International Law Commission, 2004, GAOR, Supplement No. 10 (A/59/10), s. 198.

⁹⁵ ŠTURMA, P.: K návrhu principu rozdělení ztrát v případě přeshraniční škody vzešlé z rizikových činností. In: Právník, č.2, 2005, s. 133-134.

občianskoprávnu zodpovednosť. Objektívna zodpovednosť štátov preto ostáva sporná a uprednostňuje sa uloženie občianskoprávnej zodpovednosti prevádzkovateľa. Dôvody, pre ktoré bola prijatá zodpovednosť štátu v praxi, podporujú toto uprednostnenie, pretože sa prevažne týkajú činností typicky vykonávaných vládnymi činiteľmi, aspoň do nedávna: napr. ťažba a výskum kozmického priestoru a vedecký výskum na Antarktíde. Zdá sa, že štáty sú ochotné prijať zodpovednosť za svoje vlastné správanie sa, ale nie za správanie súkromnoprávných subjektov.⁹⁶

3. OBJEKTÍVNA ZODPOVEDNOSŤ

Doteraz sme sa zaoberali zodpovednosťou za iné ako protiprávne správanie v medzinárodnom práve z hľadiska prác Komisie OSN pre medzinárodné právo. Daná oblasť zodpovednosti je však aj predmetom niekoľkých medzinárodných zmlúv. Na základe ich úpravy niektorí autori⁹⁷ rozlišujú objektívnu zodpovednosť a zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných, ktorými sa budeme vo vzájomnej nadväznosti postupne venovať v nasledujúcom texte.⁹⁸

Objektívnu zodpovednosťou sa v právnej vede označuje absolútna zodpovednosť viažuca sa na činnosti medzinárodným právom dovolené, s ktorými je spojený zvýšený stupeň rizika. Do tejto kategórie zodpovednosti spadajú činnosti, v dôsledku ktorých vznikla subjektu medzinárodného práva škoda, a to aj napriek vynaloženiu všetkého úsilia, ktoré od prevádzkovateľov možno rozumne, oprávnene a spravodlivo požadovať.

Ako príklad sa často uvádza činnosť vykonávaná v oblasti jadrovej energie, kozmického priestoru či životného prostredia. Pre rozsahovú obmedzenosť príspevku však rozpracujeme len zodpovednosť za činnosti v oblasti kozmického priestoru.

Ako sme spomenuli vyššie, zodpovednosť štátu za kozmickú činnosť spadá pod objektívnu zodpovednosť v medzinárodnom práve. Právny režim zodpovednosti štátu za kozmickú činnosť sa vyvinul v šesťdesiatych rokoch, kedy boli vyvíjané intenzívne kozmické aktivity.

Skúmajúc rezolúcie Valného zhromaždenia OSN, medzinárodné dokumenty a zmluvy, ako aj názory predstaviteľov medzinárodného práva a postoje štátov, je nám umožnené sledovať vznik, postupný vývin, formovanie a rozvoj práva kozmického priestoru, medzinárodného kozmického práva, ako novej oblasti a súčasť všeobecného medzinárodného práva. Je možné sledovať postupný vývin tohto odvetvia od všeobecných zásad a noriem k špeciálnym zásadám a normám kozmického práva. Zreteľne je možné postrehnúť aj tendencie usilujúce sa spresniť princípy medzinárodného práva, medzinárodnoprávne zásady priateľských vzťahov a spolupráce štátov v súlade s Chartou OSN.

Proces kozmickej činnosti vytvoril objektívne predpoklady na vznik novej oblasti medzinárodného práva. Za vznik medzinárodného kozmického práva možno považovať nadobudnutie platnosti *Zmluvy o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní*

⁹⁶ KISS, A., SHELTON, D.: Strict Liability in International Environmental Law. [online] Prístupné na: <<http://ssrn.com/abstract=1010478>>

⁹⁷ Bližšie pozri: KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť). Bratislava: IURA EDITION, 2011, s. 205.

⁹⁸ Porovnaj aj iné názory: MALENOVSKÝ, J.: Mezinárodní právo veřejné obecná část a poměr k jiným právním systémům. 6. upravené a doplněné vydání. Brno a Plzeň: Doplněk a Aleš Čeněk, 2014. s.317; ŠTURMA, P., DAMOHORSKÝ, M., ONDŘEJ, J., ZÁSTĚROVÁ, J., SMOLEK, M.: Mezinárodní právo životního prostředí, I. část (obecná). Beroun: IFEC – Iveta Rozkotová, 2004. s.125-150. JANKUV, J.: Medzinárodnoprávna zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané. In: Societas et Iurisprudentia, Roč. 1, č.1, 2013. ISSN 1339- 5467. - s.85-132. [online] Prístupné na: <<http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/archive/issue-2013-01.html>>

kozmickeho priestoru vrátane Mesiaca a iných oblastí, iných nebeských telies⁹⁹ z 10. októbra 1967. Ešte skôr, už 13. decembra bola schválená Valným zhromaždením *Deklarácia právnych zásad*,¹⁰⁰ ktorá sa stala prvým právnym dokumentom predstavujúcim východisko pre zmluvnú úpravu tejto oblasti. Následne bola prijatá vyššie spomenutá zmluva z roku 1967, ktorá sa stala základným normatívnym rámcom činnosti štátov. Postupne k nej pribudli ešte štyri osobitné dohody,¹⁰¹ Dohoda o pomoci kozmonautom a ich návratu a o vrátení predmetov vypustených do kozmickeho priestoru¹⁰² (1966), Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi¹⁰³ (1972), Dohovor o registrácii objektov vypustených do kozmickeho priestoru¹⁰⁴ (1975) a Dohoda o činnosti na Mesiaci a iných nebeských telesách¹⁰⁵ (1979).

V oblasti kozmickeho priestoru upravuje objektívnu zodpovednosť v medzinárodnom práve *Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi* z roku 1972.¹⁰⁶ Podľa tohto Dohovoru, objektívnu zodpovednosť za škody spôsobené objektmi vypustenými do kozmickeho priestoru nesie vypúšťajúci štát, a to aj v prípade, že k vypusteniu objektu do kozmickeho priestoru došlo zo strany neštátnej, teda súkromnej, inštitúcie alebo organizácie. Zodpovednosti je možné sa zbaviť len v prípade, ak sa preukáže, že škodu spôsobil sám poškodený štát alebo jeho štátny príslušník. Ak škodu spôsobí medzinárodná organizácia pri vypustení objektu do kozmu, nesie zodpovednosť spoločne a nerozdielne s tými členmi, ktorí sú signatármi Dohovoru o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými predmetmi.¹⁰⁷

V prípade škody spôsobenej mimo povrchu Zeme kozmickeému objektu jedného vypúšťajúceho štátu alebo osobám či majetku na palube tohto kozmickeho objektu kozmickým objektom iného vypúšťajúceho štátu a škody takto spôsobené tretiemu štátu alebo jeho fyzickým či právnickým osobám sú prvé dva štáty solidárne zodpovedné tretiemu štátu v nasledujúcom rozsahu. Ak bola škoda spôsobená tretiemu štátu na povrchu Zeme alebo lietadlu za letu, je ich zodpovednosť tretiemu štátu absolútna (v zmysle *objektívnej zodpovednosti* za činnosti medzinárodným právom dovolené). Ak je škoda spôsobená kozmickeému objektu tretieho štátu alebo osobám či majetku na jeho palube tohto kozmickeho objektu mimo povrchu Zeme, ich zodpovednosť je založená na zavinení ktoréhokoľvek z prvých dvoch štátov alebo na zavinení osôb, za ktoré je tento štát zodpovedný.¹⁰⁸ Z uvedeného je možné konštatovať, že tu vzniká zodpovednosť za medzinárodné *protiprávne správanie*.

⁹⁹ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space. GA Resolution 2222 (XXI), (Outer Space Treaty). Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 40/1968 Zb. o Zmluve o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmickeho priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies.

¹⁰⁰ Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space. GA Resolution 1962(XVIII).

¹⁰¹ AZUD, J.: Medzinárodné právo. Bratislava: VEDA, 2003, s. 258- 259.

¹⁰² Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the return of Objects Launched into Outer Space. GA Resolution 2345(XXII) (The Rescue Agreement). Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 114/1970 Zb. o Dohode o pomoci kozmonautom a ich návrate a o vrátení predmetov vypustených do kozmickeho priestoru.

¹⁰³ Convention on International Liability for Damage Cause by Space Objects. GA Resolution 2777(XXVI), (The Liability Agreement). Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 58/1977 Zb. o Dohovore o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi.

¹⁰⁴ Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space. GA Resolution 3235 (XXIX), (The Registration Convention). Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 130/1978 Zb. o Dohovore o o registrácii objektov vypustených do kozmickeho priestoru.

¹⁰⁵ Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies. GA Resolution 34/68, (The Moon Agreement).

¹⁰⁶ Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects, Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 58/1977 Zb. o Dohovore o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi.

¹⁰⁷ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: Medzinárodné verejné právo. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2003, s. 136.

¹⁰⁸ ONDŘEJ, J., POTOČNÝ, M.: Obecné mezinárodní právo v dokumentech. Praha: C. H. Beck, 2010, s.155.

Zbavenie sa objektívnej zodpovednosti je možné do tej miery, do akej štát preukáže, že škoda vznikla z hrubej nebanlivosti iného alebo z úmyselného konania alebo opomenutia. Zbavenie sa zodpovednosti nie je možné v prípade, ak je škoda výsledkom činností vykonávaných vypúšťajúcim štátom v rozpore s medzinárodným právom. Občania vypúšťajúceho štátu alebo cudzí štátni príslušníci zúčastnení na vypúšťaní nemôžu žiadať náhradu škody spôsobenej vypúšťajúcim štátom.¹⁰⁹

Toto konštatovanie potvrdzuje aj článok II Dohovoru, pretože uvádza, že štát je absolútne zodpovedný za náhradu škody spôsobenej jeho kozmickým objektom na povrchu Zeme alebo lietadlám za letu. Nárok na náhradu škody si môže poškodený štát uplatňovať diplomatickou cestou, no rovnako aj súdnou cestou pred súdnymi orgánmi vypúšťajúceho štátu, ktorú môžu využiť aj poškodené fyzické a právnické osoby. Škodu je potrebné si uplatniť v lehote jedného roka od vzniku škody (prípadne od zistenia škody, či identifikácie vypúšťajúceho štátu¹¹⁰). Rovnako ako pri zodpovednosti za protiprávne správanie, aj pri škodách na kozmických objektoch sa náhrada škody, ktorú je vypúšťajúci štát povinný zaplatiť, určí v súlade s medzinárodným právom a zásadami spravodlivosti, tak aby bol v zásade obnovený stav, ktorý by existoval bez vzniku škody.¹¹¹ Na základe Dohovoru bude náhrada škody poskytnutá len účastníckemu štátu Dohovoru, nie každému poškodenému štátu.

4. Zodpovednosť štátov za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných

Pri otázkach zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie sa v medzinárodnom práve v súčasnej právnej vede vedie diskusia, či v oblasti zodpovednosti štátov za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných rozlišujeme len činnosti, s ktorými je spojený zvýšený stupeň rizika (vyššie spomenutá objektívna zodpovednosť) alebo aj činnosti, ktoré zvýšený stupeň rizika nevykazujú.¹¹²

Niektorí autori¹¹³ pri spracúvaní zodpovednosti v medzinárodnom práve uvádzajú len dva druhy medzinárodnej zodpovednosti. Medzinárodnú zodpovednosť za protiprávne správanie a zodpovednosť za škodlivé následky činností medzinárodným právom nezakázaných, pričom sa o kritériu rizika nezmieňujú. Niektorí autori¹¹⁴ však poukazujú práve na delenie činností medzinárodným právom dovolených (nezakázaných) na základe rizika. Teda okrem zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie rozlišujú aj zodpovednosť za činnosti medzinárodným právom dovolené, s ktorými je spojený zvýšený stupeň rizika (vyššie spomínanú objektívnu zodpovednosť), aj zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných, ktoré takéto riziko nevykazujú. Tento tretí druh medzinárodnej zodpovednosti má spoločnú črtu s objektívnou zodpovednosťou, pretože sa

¹⁰⁹ KISS, A., SHELTON, D.: Strict Liability in International Environmental Law. [online] Prístupné na: <<http://ssrn.com/abstract=1010478>>

¹¹⁰ Informáciu o tom, ktorý štát je vypúšťajúcim štátom, by malo byť možné zistiť v Registri kozmických objektov, ktorý vedie Generálny tajomník OSN podľa čl. III. Dohovoru o registrácii objektov vypúšťajúcich do kozmického priestoru z roku 1975. Štáty sú najprv povinné zaregistrovať vypúšťaný kozmický objekt do národného registra (čl. II) a až následne poslať základné údaje o zaregistrovanom objekte generálnemu tajomníkovi OSN (čl. IV). Tento medzinárodný register je verejne prístupný (čl. III) a je pod správou Kancelára pre kozmické záležitosti OSN (OOSA). Bližšie pozri: Hofmannová, M.: Odpovednosť- registrace- zákon: Právní následky protiprávního chování. In: Pocta Čestmírovi Čepelkovi k 80. Narodeninám. Praha: UK, právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2007, s. 208.

¹¹¹ KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť). Bratislava: IURA EDITION, 2011, s. 206- 207.

¹¹² Porovnaj: MONTJOIE, M.: The concept of liability in the absence of an internationally wrongful act. In: Crawford, J., Pellet, A., Ollson, S., (Eds.): The Law of International Responsibility. Oxford: Oxford University press, 2010, s. 504.

¹¹³ Porovnaj: ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: Mezinárodní právo veřejné. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 571- 704. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné a jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému. Brno: Doplněk, 1993, s. 272- 308.

¹¹⁴ Bližšie pozri napr.: KLUČKA, J.: právo verejné (všeobecná a osobitná časť, druhé, doplnené a prepracované vydanie). Bratislava: IURA EDITION, 2011, s. 207- 208.

upína na činnosti, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané, no hlavný rozdiel je v tom, že tieto činnosti nevykazujú zvýšený stupeň rizika. Príkladne sa uvádza čl. 106 Dohovoru o morskom práve z roku 1982,¹¹⁵ ktorý pojednáva o zodpovednosti za škodu spôsobenú zabavením lode alebo lietadla podozrievaného z pirátstva bez dostatočného dôvodu. Hoci sa štát dopúšťa nezakázaného konania (zabavenie podozrivej lode), s ktorým nie je spojené riziko, v prípade, že sa podozrenie ukáže ako neopodstatnené, je povinný nahradiť škodu takýmto konaním vzniknutú. Aj keď ide v tomto prípade o správanie sa v súlade s medzinárodnými záväzkami, teda správanie medzinárodným právom nezakázané, vzniká štátu povinnosť nahradiť škodu, ktorá takýmto konaním vznikla tretím osobám v dôsledku jeho nezakázaného konania.

Pri ďalšom porovnávaní objektívnej zodpovednosti a zodpovednosti za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných je možné konštatovať, že obe sa riadia pravidlami upravenými v zmluvách, úprava nie je všeobecná, ale vzťahuje sa na konkrétne činnosti upravené osobitnými zmluvami. Pre oba druhy zodpovednosti predstavuje škoda konštitutívny prvok a obsahom oboch zodpovedností je povinnosť poskytnúť náhradu škody.

IV. ZÁVER

Cieľom príspevku bolo poskytnúť prierez problematikou zodpovednosti štátov uplatňovanej v medzinárodnom práve. Pre správne uvedenie do predmetu príspevku sme sa rozhodli v úvode poukázať na odlišnosť konceptu zodpovednosti vo vnútroštátnom práve a v medzinárodnom práve, a na odlišnosť pravidiel vzťahujúcich sa na zodpovednosť v medzinárodnom práve. Osobitnú kapitolu sme venovali terminológii, ktorá je v otázke pojmov používaných v anglickom jazyku nejednoznačná a nie vždy sa odvádza od praxe Komisie Organizácie Spojených národov pre medzinárodné právo.

Jadro príspevku sme rozdelili na dve hlavné kapitoly. Prvou je zodpovednosť za medzinárodné protiprávne správanie a druhou zodpovednosť za iné ako protiprávne správanie v medzinárodnom práve. Úvodné ustanovenia časti venovanej zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie venujeme historickému vývoju konceptu danej zodpovednosti, z ktorého je možné vyzdvihnúť ustanovenie povinnosti úplnej náhrady škody a jej troch foriem Stálym dvorom medzinárodnej spravodlivosti v rámci konania vo veci Chorzówskej továrne.

Na následne rozoberanú prácu Komisie pre medzinárodné právo v oblasti tohto druhu zodpovednosti nadväzuje kapitola o Návrhu článkov o zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie. Ten okrem iného pojednáva o podstatných prvkoch zodpovednosti, o jej subjektívnej a objektívnej stránke, teda o pričitateľnosti protiprávneho správania a o samotnom medzinárodnom protiprávnom správaní. Nevyhol sa ani okolnostiam vylučujúcim protiprávnosť a povinnosti nahradiť škodu. Hoci nebol prijatý vo forme medzinárodného dohovoru, jeho význam rastie tým, že tvorí prílohu rezolúcie Valného zhromaždenia č. 56/83. Preto sa oblasť zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie posudzuje nie len relevantnou obvyčajovou úpravou, ale aj návrhom článkov o zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie.

Druhá časť príspevku rozoberá zodpovednosť za iné ako protiprávne správanie v medzinárodnom práve. Rovnako aj tu delíme kapitolu na historický vývoj konceptu danej zodpovednosti a práce Komisie v oblasti predmetnej zodpovednosti. Tu však poukazujeme aj na delenie zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie, a to na objektívnu zodpovednosť a zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných.

¹¹⁵ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 242/1996 Z. z. o uskutočnení notifikácie sukcesie Slovenskej republiky do podpisu Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve.

Z historického vývoja je vhodné poukázať na prípad Trail Smelter, v rámci ktorého boli arbitrážnym tribunálom z dôvodu konfliktu dvoch suverenít naformulované princípy významné pre zodpovednosť za škodlivé dôsledky dovoleného konania.

Cieľom následnej časti, v ktorej boli rozoberané práce Komisie pre medzinárodné právo v oblasti zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie, bolo poukázať na niekoľko skutočností. Hoci sa Komisia snažila o úpravu zodpovednosti za škodlivé dôsledky vyplývajúce z konania, ktoré nie v medzinárodnom práve zakázané, jej práce vyústili do ustanovenia ďalších primárnych povinností v medzinárodnom práve. Sú obsahom návrhu článkov o prevencii cezhraničných škôd z rizikových činností, v ktorom sa prejavili snahy o to, aby sa vzniku takýchto škôd predišlo alebo aspoň došlo k zmierneniu ich účinkov, a návrhu princípov rozdelenia strát v prípade cezhraničnej škody, ktorý sa zaoberá najmä škodou a jej náhradou.

Hoci v priebehu prác Komisie pre medzinárodné právo v oblasti zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie pracovali zvláštni spravodajcovia s myšlienkou ustanovenia objektívnej (absolútnej) zodpovednosti za škody takto vzniknuté, vytvorením nových primárnych povinností nepriamo odkázala na režim zodpovednosti za protiprávne správanie. Porušením nových primárnych povinností vyplývajúcich z oboch návrhov dochádza k uplatneniu zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie.

Preto môžeme konštatovať, že na základe výsledkov práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti zodpovednosti v medzinárodnom práve dochádza k aplikácii režimu zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie tak v oblasti protiprávneho správania, ako aj v oblasti konania medzinárodným právom dovoleného, resp. nezakázaného. Aplikácia objektívnej (absolútnej) zodpovednosti v medzinárodnom práve preto ostáva odkázaná len na zmluvné pravidlá medzinárodného práva týkajúce sa zodpovednosti.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

zodpovednosť za protiprávne správanie, zodpovednosť za škodu, objektívna zodpovednosť

KEY WORDS

responsibility for international wrongful acts, liability for damage, strict liability

POUŽITÁ LITERATÚRA

Knižná literatúra

1. Azud, J.: Medzinárodné právo. Bratislava: VEDA, 2003, s. 458. ISBN 80-224-0753-4.
2. Boyle, A.: Liability for injurious consequences of acts not prohibited by international law. In: Crawford, J., Pellet, A., Olleson, S., (Eds.): The Law of International Responsibility. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-929697-2.
3. Crawford, J.: The International law commission's articles on state responsibility: Introduction, Text and Commentaries. Cambridge: University press, 2002. ISBN 978-0-52-101389-5.
4. Crawford, J.: The system of international responsibility. In: Crawford, J., Pellet, A., Olleson, S., (Eds.): The Law of International Responsibility. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-929697-2.
5. Čepelka, Č., Šturma, P.: Mezinárodní právo veřejné. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7179-728-9.

6. Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V.: Kodifikace a rozvoj mezinárodního práva. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008. ISBN 978-80-8714-603-3.
7. David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné, 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: LINDE PRAHA, 2006. ISBN 80-7201-628-8.
8. Fitzmaurice, M., Ong, D. M., Merkouris, P., ed.: Research Handbook on International Environmental Law. United Kingdom: Edward Elgar, 2010. ISBN 978-1-84720-124-9.
9. Hart, H. L. A.: The Concept of Law. Oxford: Clarendon press, 1994. ISBN 978-0-19876-122-8.
10. Higgins, R.: Problems and Process: International law and how we use it. Oxford: Clarendon press, 1994. ISBN-13: 978-0198764106.
11. Hofmannová, M.: Odpovědnost- registrace- zákon: Právní následky mezinárodně protiprávního chování. In: Pocta Čestmírovi Čepelkovi k 80. Narozeninám. Praha: UK, právnická fakulty v nakl. Vodňák, 2007.
12. Klučka, J.: Medzinárodnoprávne aspekty ochrany ovzdušia: kandidátska dizertačná práca. Košice: Právnická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, 1982.
13. Klučka, J.: Mezinárodní právo veřejné (všeobecná a osobitná část, druhé, doplnené a přepracované vydání). Bratislava: IURA EDITION, 2011. ISBN 9788080784140.
14. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné obecná část a poměr k jiným právním systémům. 6. upravené a doplněné vydání. Brno a Plzeň: Doplněk a Aleš Čeněk, 2014. s. 317.
15. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému. Brno: Doplněk, 2008, s. 300- 302. ISBN 978-80-7239-218-6.
16. Montjoie, M.: The concept of liability in the absence of an internationally wrongful act. In: Crawford, J., Pellet, A., Olleson, S., (Eds.): The Law of International Responsibility. Oxford: Oxford University press, 2010. ISBN 978-0-19-929697-2.
17. Mráz, S., Poredoš, F., Vršanský, P.: Medzinárodné verejné právo. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2003. ISBN 80-7160-202-7.
18. Ondřej, J.: Právní režimy mezinárodních prostorů. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86473-69-7.
19. Ondřej, J., Potočný, M.: Obecné mezinárodní právo v dokumentech. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 80-7179-460-0.
20. Scheu, H. Ch.: Úvod do mezinárodního práva veřejného. Praha: Auditorium, 2010. ISBN 9788087284056.
21. Scheu, H. Ch., Danová, E., Urbanová, V.: Případy a materiály ke studiu mezinárodního práva. Praha: Karolinum, 2004.
22. Seman, R.: Medzinárodná zodpovednosť štátu za škodlivé následky činností nezakázaných medzinárodným právom. In: Mířníky práva v stredoeurópskom priestore, I. časť, 2009. ISBN 978-80-7160-295-8.
23. Seman, R.: Objektívna zodpovednosť v medzinárodnom práve. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008. ISBN 978-80-7160-271-2.
24. Širicová, L. (ed.): Medzinárodné právo životného prostredia, Zborník príspevkov zo študentského sympózia konaného dňa 20. apríla 2011 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach. Košice, 2011. ISBN 978-80-7097-886-3.

25. Šturma, P., Damohorský, M., Ondřej, J., Zástěrová, J., Smolek, M.: Mezinárodní právo životního prostředí, I. část (obecná). Beroun: IFEC – Iveta Rozkotová, 2004. s.125-150. ISBN 80-903409-2-X.

Časopisecká literatúra

1. Handrlica, J.: Evropské společenství pro atomovou energii a právní úprava odpovědnosti za jaderné škody. In: Právnický, č. 12, 2009, s. 1270- 1291.
2. Handrlica, J.: Opcie a limity možnej harmonizácie režimu zodpovednosti za jadrové škody v rámci Európskeho spoločenstva/Európskej únie. In: Právny obzor, č. 2, 2009, s. 159- 188.
3. Handrlica, J.: Právna úprava zodpovednosti za škodu spôsobenú jadrovou nehodou. In: Právny obzor, č. 3, 2008, s. 190- 215.
4. Klučka, J.: K medzinárodnoprávnej úprave znečisťovania životného prostredia. In: Právnický, č.7, 1980, s. 625- 626.
5. Klučka, J.: Ženevský dohovor o diaľkovom znečisťovaní ovzdušia prechádzajúcim hranice štátov. In: Acta Iuridica Cassoviensia, č. 11, 1986, s. 257-259.
6. Kosnáčová, M.: K princípom právneho režimu zodpovednosti za jadrovú škodu. In: Právny obzor, č. 6, 2005, s. 533- 547.
7. Scheu, H. Ch.: Pojem odpovědnosti v mezinárodním právu. In: Jurisprudence, č.4, 2009, s. 32- 33.
8. Svaček, O.: Teoretická východiska vztahu odpovědnosti státu a jednotlivce v mezinárodním právu. In: Právnický, 2010, č.10, s.1053 a nasl.
9. Šturma, P.: K mezinárodní odpovědnosti za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem. In: Právnický, č. 7, 1990, s. 643.
10. Šturma, P.: K návrhu principu rozdělení ztrát v případě přeshraniční škody vzešlé z rizikových činností. In: Právnický, č. 2, 2005, s. 122- 123.
11. Vršanský, P.: Konceptie medzinárodnoprávnej zodpovednosti. In: Právny obzor, 64, č. 4, 1981, s. 361.

Internetové zdroje

1. Barnidge, R. P., Jr.: The Due Diligence Principle under International Law. [online] Prístupné na: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1156773>
2. Bratspies, M., R.: Trail Smelter's (Semi) Precautionary Legacy. [online] Prístupné na: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=893215>
3. Jankuv, J.: Medzinárodnoprávna zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané. In: Societas et Iurisprudentia, Roč. 1, č.1, 2013. ISSN 1339- 5467. - s.85-132. [online] Prístupné na: <<http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/archive/issue-2013-01.html>>
4. Kiss, A., Shelton, D.: Strict Liability in International Environmental Law. [online] Prístupné na: <<http://ssrn.com/abstract=1010478>>
5. Nollkaemper, A.: Constitutionalization and the Unity of the Law of International Responsibility. [online] Prístupné na: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1338651>
6. Nurhidayah, L.: The Impact of the adoption of State Responsibility for Transboundary Environmental Harm Principle upon Indonesian Environmental Legal System. [online] Prístupné na: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1114668>

7. Factory of Chorzów. PCIJ, Series A, No.9. [online] Prístupné na: <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_09/28_Usine_de_Chorzow_Compotence_Arret.pdf>
8. *Nuclear Tests (Australia v. France)*, Judgement, I.C.J. Reports 1974, s. 253. Prístupné na: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/58/6093.pdf>>
9. Rainbow Warrior case (France/ New Zealand). [online] Prístupné na: <<http://iilj.org/courses/documents/RainbowWarrior.pdf>>
10. Seabed disputes chamber of the international tribunal for the law of the sea: Advisory opinion- Responsibilities and obligations of states sponsoring persons and entities with respect to activities in the area. (February/2011). [online] Prístupné na:
11. <http://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/adv_op_010211.pdf>
12. Trail Smelter Case (United States, Canada). [online] Prístupné na: <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_III/1905-1982.pdf>
13. Transboundary harm in international law: Lessons from the trail smelter arbitration. [online] Prístupné na: <http://ohlj.ca/english/documents/OHLJ_45_3_Wood_FINAL.pdf>

Ostatné zdroje

1. Ago, R.: Second report on State responsibility. UN Document A/CN.4/233.
2. Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies. GA Resolution 34/68, (The Moon Agreement).
3. Convention on the Protection of Lake Constance from Pollution. OECD Doc. AEU/TFP/ENV/75.
4. Corfu Channel case (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania), Judgment of April 9th, 1949: ICJ Reports 1949.
5. Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space. GA Resolution 1962(XVIII).
6. Draft articles on responsibility of States for international wrongful acts, Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 1996, vol. II.
7. Gabčíkovo- Nagymaros Project (Hungary/Slovakia), Judgment, I.C.J. Reports 1997.
8. GA Resolution 799 (VIII).
9. GA Resolution 1686 (XVI), text v UNYB, 1961,
10. Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 1949, vol. I (A/CN.4/13 and Corr. 1-3).
11. Report of the International Law Commission, 2004, GAOR, Supplement No. 10 (A/59/10).
12. Report of the International Law Commission, 2000, GAOR, Supplement, No. 10 (A/55/10).
13. Report of the International Law Commission, 2006, GAOR, Supplement No. 10 (A/61/10).
14. Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 1955, vol. II (A/CN.4/94).
15. Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 1980, vol. II, (A/35/10).
16. Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 1996, vol. II, (A/51/10).
17. Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 2001, vol. II, (A/56/10).

18. Report of the International Law Commission, Yearbook of the International Law Commission: 2006, vol. II, (A/61/10).
19. Survey of State practice relevant to international liability for injurious consequences arising out of acts not prohibited by international law, prepared by the Secretariat. Yearbook of the International Law Commission: 1985, vol. II (1)/Add.1 (A/CN.4/384).
20. UN Doc. A/CN.4/L.656/Add.2 (2004).
21. Yearbook of International Law Commission: 1956, vol. II.
22. Yearbook of the International Law Commission: 2001, vol. II, (A/56/10).

Právne predpisy

1. Dohovor o diaľkovom znečisťovaní ovzdušia prechádzajúcom hranicami štátov (podpísaný v roku 1979 v Ženeve). Vyhláška ministra zahraničných vecí č.5/1985 Zb.
2. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 242/1996 Z. z. o uskutočnení notifikácie sukcesie Slovenskej republiky do podpisu Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve.
3. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 506/2003 Z. z. o prijatí Dohovoru o cezhraničných účinkoch priemyselných havárií.
4. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 40/1968 Zb. o Zmluve o zásadách činností štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies.
5. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 114/1970 Zb. o Dohode o pomoci kozmonautom a ich návrate a o vrátení predmetov vypustených do kozmického priestoru.
6. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 58/1977 Zb. o Dohovore o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi.
7. Vyhláška ministra zahraničných vecí č.130/1978 Zb. o Dohovore o o registrácii objektov vypustených do kozmického priestoru.
8. Vyhláška ministra zahraničných vecí o Dohovore o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi č. 58/1977 Zb.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Ludmila Pošiváková, PhD., JUDr.

Výskumný pracovník, Ústav európskeho práva a oddelenie medzinárodného práva, Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefón: +421 902 685 295

E-mail: ludmila.posivakova@upjs.sk